

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

Gdańsk, dnia 24 stycznia 2017 r.

Poz. 340

UCHWAŁA NR XXIX/223/2016 RADY GMINY GNIEWINO

z dnia 18 listopada 2016 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Gniewino na lata 2017-2020

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2016 r., poz. 446 z późn. zm.) oraz art. 87 ust. 3 i ust. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r., poz. 1446 z późn. zm.)

Rada Gminy Gniewino
uchwała, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Gniewino na lata 2017 - 2020, zaopiniowany pozytywnie przez Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, stanowiący załącznik nr 1 do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Gniewino.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Pomorskiego.

Przewodnicząca Rady Gminy
Gniewino

Judyta Smulewicz

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017 – 2020

Załącznik do Uchwały Rady Gminy Gniewino
Nr XXIX/223/2016 z 18 listopada 2016r.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO

NA LATA 2017 – 2020

Opracowanie: Piotr Najmajer

marzec 2016

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP	4
1.1. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	5
1.2. CEL OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	6
2. UWARUNKOWANIA FORMALNO-PRAWNE, INSTYTUCJONALNE I PROGRAMOWE	
FUNKCJONOWANIA OCHRONY ZABYTKÓW W GMINIE GNIEWINO	7
2.1. USTAWY REGULUJĄCE PROBLEMATYKĘ OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI	7
2.2. STRATEGICZNE CELE POLITYKI PAŃSTWA W SFERZE OCHRONY ZABYTKÓW	14
2.3. PROBLEMATYKA OCHRONY ZABYTKÓW W SYSTEMIE ZADAŃ STRATEGICZNYCH, WYNIKAJĄCYCH Z KONCEPCJI PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU	16
2.3.1. RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OCHRONY ZABYTKÓW ZE STRATEGIĄ ROZWOJU WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO	16
2.3.2. RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OCHRONY ZABYTKÓW Z PLANEM ZAGOSPO- DAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO	19
2.3.3. RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OCHRONY ZABYTKÓW Z PROGRAMEM OPIEKI NAD ZABYTKAMI WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO NA LATA 20012-2015	24
2.3.4. ZAŁOŻENIA „REGIONALNEGO PROGRAMU OPERACYJNEGO DLA WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO NA LATA 2014-2020”	30
2.4. WEWNĘTRZNE UWARUNKOWANIA PRAWNE I PROGRAMOWE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY GNIEWINO	32
2.4.1. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE WYNIKAJĄCE ZE STRATEGII ROZWOJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO GMINY	33
2.4.2. ZASADY OCHRONY WYNIKAJĄCE ZE „STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY GNIEWINO”	34
2.4.3. ZADANIA WYNIKAJĄCE Z PROJEKTU WZMACNIANIA ATRAKCYJNOŚCI TURYSTYCZNEJ GMINY	35
3. DZIEDZICTWO KULTUROWE GMINY GNIEWINO	36
3.1. RYS HISTORYCZNY	36
3.2. ZASOBY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY GNIEWINO	42
3.2.1. WYKAZ ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTKÓW WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO	42
3.2.2. ZABYTKI NIERUCHOME OBJĘTE GMINNĄ EWIDENCJĄ ZABYTKÓW	43
3.2.3. ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE	43
3.2.4. ZABYTKI RUCHOME	45
3.2.5. SKANSEN W NADOLU	45
3.2.6. WARTOŚCI NIEMATERIALNE	46
4. ANALIZA STRATEGICZNA SWOT	47
5. CELE I DZIAŁANIA W ZAKRESIE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO NA LATA 2010-2014 DLA GMINY GNIEWINO	48
5.1. PRIORYTETY I CELE STRATEGICZNE	48

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

5.2. CELE I DZIAŁANIA USTALANE W PROGRAMIE OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2015-2019 (WRAZ Z TERMINARZEM)	49
5.3. PLANOWANIE PRZESTRZENNE	50
5.4. MONITORING REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	51
5.5. INSTRUMENTARIUM GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	52
5.5.1. INSTRUMENTY PRAWNE	54
5.5.2. INSTRUMENTY KOORDYNACJI	52
5.5.3. INSTRUMENTY FINANSOWE	52
5.5.4. INSTRUMENTY SPOŁECZNE	53
5.5.5. INSTRUMENTY KONTROLNE	53
6. LISTA OBIEKTÓW WŁĄCZONYCH DO GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW GMINY GNIEWINO.	53

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

1. WSTĘP

Gmina Gniewino leży w północnej części powiatu wejherowskiego w województwie pomorskim, na terenie Pobrzeża Kaszubskiego. Gmina obejmuje jeziora: Żarnowieckie, Salińskie, Dąbrze, Czarne oraz graniczy z jeziorem Choczewskim. Sąsiaduje z czterema gminami powiatu wejherowskiego: gminą wiejską Wejherowo, gminami Luzino, Łęczyce, Choczewo; oraz z gminą Krokowa należącą do powiatu puckiego. Gmina Gniewino obejmuje obszar o powierzchni 176 km², zamieszkuje ją ponad 7 tys. mieszkańców. W jej granicach znajduje się 12 sołectw:

1. Bychowo – z wsiami: Bychowo, Toliszczek
2. Chynowie- z wsią Chynowie
3. Czymanowo – z wsiami: Czymanowo, Opalino
4. Gniewino – z wsiami: Gniewino, Strzebielinek, Strzebielinko
5. Kostkowo - z wsiami: Kostkowo, Dąbrówka, Łęczyn Dolny, Słuszewo
6. Lisewo - z wsiami: Lisewo, Jęczewo
7. Mierzynko - z wsiami: Mierzynko, Salino, Salinko, Dębina
8. Mierzyno - z wsiami: Mierzyno, Gniewinko
9. Nadole - z wsią Nadole
10. Perlino - z wsią Perlino
11. Rybno - z wsiami: Rybno, Rybienko
12. Tadzino - z wsiami: Tadzino, Płaczewo

Ukształtowana w holocenie topografia gminy charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem. Krajobraz gminy ze wzgórzami morenowych, jeziorami (m.in. Jezioro Żarnowieckie – jedno z największych w województwie), duża lesistość (ok. 40%), a także bliskość wybrzeża morskiego ze znanymi plażami w Karwi, Karwieńskich Błotach, Białogórze czy w Dębkach, to czynniki stanowiące o wybitnej atrakcyjności turystycznej gminy.

Warunki naturalne sprawiają zatem, że jedną z dziedzin gospodarki o największym potencjale rozwojowym na terenie gminy jest turystyka. Istotną przesłanką przy konstruowaniu strategii rozwoju gminy musi być więc dbałość o właściwe kształtowanie krajobrazu. Jego istotnym składnikiem jest komponent kulturowy, związany z zagospodarowaniem przestrzennym. Zachowanie najcenniejszych elementów krajobrazu kulturowego oraz ukierunkowanie rozwoju przestrzennego gminy zgodne z zasadą dobrej kontynuacji mogą się przyczynić do wzrostu atrakcyjności turystycznej gminy. Sprawa ta ma tym większe znaczenie, że coraz ważniejszą

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

formą wypoczynku staje się turystyka kulturowa. Zachowanie dziedzictwa kulturowego staje się zatem doskonałym sposobem inwestycji w przyszłość.

Wśród najcenniejszych zabytków gminy są zespoły dworsko-parkowe. Ich duża ilość na terenie gminy nadaje jej krajobrazowi kulturowemu odrębny charakter, który powinien być kultywowany. Stan zachowania niektórych zabytków stwarza niebezpieczeństwo ich bezpowrotnej utraty. Utrata oryginalnej substancji zabytkowej przyniosłaby niepowetowane szkody dla jakości krajobrazu i dziedzictwa kulturowego gminy.

Zasada dobrej kontynuacji w rozwoju przestrzennym gminy powinna wyrażać się w organicznym rozwoju struktur ruralistycznych miejscowości gminy, niezakłócaniu charakteru ich zabudowy, wpisywaniu się nowych obiektów w ukształtowaną historycznie tkanę przestrzenną, jak też w dopasowaniu ich formy architektonicznej do form wykształconych na terenie północnych Kaszub.

Gmina powinna wykorzystać wszelkie dostępne środki do zwiększania swojej atrakcyjności turystycznej. Stworzyć warunki umożliwiające właściwe kształtowanie ładu przestrzennego, jako jednego z najważniejszych czynników wpływających na jakość jej oferty turystycznej.

1.1. PODSTAWA PRAWNA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

I. Rozstrzygnięcia ustawowe:

a) Art. 7, ust. 1, pkt. 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 roku, Nr 142, poz.1591 z późniejszymi zmianami), który mówi, że:

Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy: kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,

b) Art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 163 poz. 1568).

W artykule tym znajdujemy:

Ust. 1: *Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.*

Ust. 3: *Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.*

Ust. 4: *Programy, o których mowa w ust. 3, są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.*

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

Ust. 5: *Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.*

1.2. CEL OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Gminny programu opieki nad zabytkami służy poprawie stanu zachowania środowiska kulturowego. Ustala się w nim rozwiązania organizacyjne i finansowe, jak również edukacyjne i wychowawcze, które mają doprowadzić do osiągnięcia tego celu.

Zgodnie z art. 85 ust. 1 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 163 poz. 1568): *W krajowym programie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami określa się, w szczególności cele i kierunki działań oraz zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, warunki i sposób finansowania planowanych działań, a także harmonogram ich realizacji.*

Ustawa precyzuje cele sporządzania programów opieki nad zabytkami w **art. 87:**

1. Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.

2. Programy, o których mowa w ust. 1, mają na celu, w szczególności:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;*
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;*
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;*
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;*
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;*
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;*

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

7) *podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.*

**2. UWARUNKOWANIA FORMALNO–PRAWNE, INSTYTUCJONALNE
I PROGRAMOWE FUNKCJONOWANIA OCHRONY ZABYTKÓW W GMINIE
GNIEWINO**

**2.1. USTAWY REGULUJĄCE PROBLEMATYKĘ OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI
NAD ZABYTKAMI**

- 1) ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U., Nr 162, poz. 1568),
- 2) ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2010 nr 75 poz. 474),
- 3) ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 roku – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. Nr 62 poz. 627 i Nr 115 poz. 1229 z późniejszymi zmianami),
- 4) Ustawa z dnia 13 kwietnia 2012 r. o zmianie ustawy – Prawo ochrony środowiska oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2012 nr 0 poz. 460)
- 5) ustawa z dnia 16 października 1991 roku o ochronie przyrody (Dz. U. z 2001 roku, Nr 99, poz. 1079, Nr 100, poz. 1085, Nr 110, poz. 1189 i Nr 145, poz. 1623 z późniejszymi zmianami),
- 6) Ustawa z dnia 13 lipca 2012 r. o zmianie ustawy o ochronie przyrody oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2012 nr 0 poz. 985),
- 7) ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 roku o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2000 roku, Nr 46, poz. 543 z późniejszymi zmianami),
- 8) Ustawa z dnia 28 lipca 2011 r. o zmianie ustawy o gospodarce nieruchomościami oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2011 nr 187 poz. 1110),
- 9) ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 80 poz. 717 z późniejszymi zmianami),
- 10) Ustawa z dnia 26 maja 2011 r. o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. 2011 nr 153 poz. 901)
- 11) ustawa z dnia 7 lipca 1994 roku – prawo budowlane (Dz. U. z 2000 roku, Nr 106, poz. 1126, Nr 109, poz. 1157 i Nr 120, poz. 1268 z późniejszymi zmianami),
- 12) Ustawa z dnia 6 maja 2010 r. o zmianie ustawy - Prawo budowlane (Dz.U. 2010 nr 121 poz. 809)
- 13) Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. 1991 nr 114 poz. 493 z późniejszymi zmianami),

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

- 14) Ustawa z dnia 31 sierpnia 2011 r. o zmianie ustawy o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2011 nr 207 poz. 1230).
- 15) ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2003 r. nr 96, poz. 873 z późniejszymi zmianami).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach określone zostały w ustawach:

- 1) Ustawa z dnia 21 listopada 1996 roku o muzeach (Dz. U. z 1997 roku, Nr 5, poz. 24 z późniejszymi zmianami),
- 2) Ustawa z dnia 29 czerwca 2007 r. o zmianie ustawy o muzeach (Dz. U. 2007 nr 136 poz. 956),
- 3) Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. Nr 85 poz. 539 z późniejszymi zmianami).
- 4) Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o zmianie ustawy o bibliotekach (Dz.U. 2001 nr 129 poz. 1440).

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

- 1) ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz.U. 1983 nr 38 poz. 173 z późniejszymi zmianami).
- 2) Ustawa z dnia 9 stycznia 2009 r. o zmianie ustawy o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. 2009 nr 39 poz. 307).

W myśl art. 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem jest:

nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zgodnie z art. 4 niniejszej ustawy:

Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 3) *zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;*
- 4) *zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;*
- 5) *udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;*
- 6) *przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;*
- 7) *kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;*
- 8) *uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.*

Natomiast w art. 6 stwierdza się, że:

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

1. ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:**1) zabytki nieruchome będące w szczególności:**

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

2) zabytki ruchome będące w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- e) materiałami bibliotecznymi, których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach,
- f) instrumentami muzycznymi,
- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji,

3) zabytki archeologiczne będące w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- b) cmentarzyskami,
- c) kurhanami
- d) relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

Formy ochrony zabytków określa art. 7:

- 1) *wpis do rejestru zabytków,*
- 2) *uznanie za pomnik historii,*
- 3) *utworzenie parku kulturowego,*
- 4) *ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.*

Na mocy art. 16:

1. *Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.*
2. *Uchwała określa nazwę parku kulturowego, jego granice, sposób ochrony, a także zakazy i ograniczenia, o których mowa w art. 17 ust. 1.*
3. *Wójt (burmistrz, prezydent miasta), w uzgodnieniu w wojewódzkim konserwatorze zabytków, sporządza plan ochrony parku kulturowego, który wymaga zatwierdzenia przez radę gminy.*
4. *W celu realizacji zadań związanych z ochroną parku kulturowego rada gminy może utworzyć jednostkę organizacyjną do zarządzania parkiem.*
5. *Park kulturowy przekraczający granice gminy może być utworzony i zarządzany na podstawie zgodnych uchwał rad gmin (związku gmin), na terenie których ten park ma być utworzony.*
6. *Dla obszarów, na których utworzono park kulturowy, sporządza się obowiązkowo miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego.*

Art. 17.

1. *Na terenie parku kulturowego lub jego części mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia dotyczące:*

- 1) *prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej;*
- 2) *zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych;*
- 3) *umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1;*
- 4) *składowania lub magazynowania odpadów.*

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

2. W razie ograniczenia sposobu korzystania z nieruchomości na skutek ustanowienia zakazów i ograniczeń, o których mowa w ust. 1, stosuje się odpowiednio przepisy art. 131-134 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (Dz. U. Nr 62, poz. 627 i Nr 115, poz. 1229, z 2002 r. Nr 74, poz. 676, Nr 113, poz. 984, Nr 153, poz. 1271 i Nr 233, poz. 1957 oraz z 2003 r. Nr 46, poz. 392, Nr 80, poz. 717 i 721).

Art. 18:

1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

- 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.

Art. 19:

1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) parków kulturowych.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.

3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Art. 20:

Projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Art. 21:

Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzenia programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

Art. 22:

1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego nie wpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;

2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;

3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych.

Art. 89.

Organami ochrony zabytków są:

1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;

2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

wojewódzki konserwator zabytków.

W art. 91 ust. 4 sprecyzowane są zadania, które wykonywać będzie wojewódzki konserwator 97 zabytków. Są to w szczególności:

- 1) realizacja zadań wynikających z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- 2) sporządzanie, w ramach przyznanych środków budżetowych, planów finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- 3) prowadzenie rejestru o wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz gromadzenie dokumentacji w tym zakresie,
- 4) wydawanie, zgodnie z właściwością, decyzji, postanowień i zaświadczeń w sprawach określonych w ustawie oraz w przepisach odrębnych,
- 5) sprawowanie nadzoru nad prawidłowością prowadzonych badań konserwatorskich, architektonicznych, prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i innych działań przy zabytkach oraz badań archeologicznych,
- 6) organizowanie i prowadzenie kontroli w zakresie ochrony zabytków i opieki
- 7) nad zabytkami,
- 8) opracowywanie wojewódzkich planów ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych oraz koordynacja działań przy realizacji tych planów,
- 9) upowszechnianie wiedzy o zabytkach,
- 10) współpraca z innymi organami administracji publicznej w sprawach ochrony zabytków.

Nowelizacja ustawy o ochronie zabytków - Ustawa z 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2010 r., nr 75, poz. 474)

Od 5 czerwca 2010 r. rozszerzony został zakres form ochrony zabytków. Ustawa o ochronie zabytków z 23 lipca 2003 r. określała następujące kategorie ochrony zabytków: wpis do rejestru zabytków, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego oraz ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego. Ustawa z 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2010 r., nr 75, poz. 474) wprowadza ochronę zabytków poprzez zapisy w decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej oraz decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej. Intencją ustawodawcy było usunięcie luki prawnej w sytuacji, gdy określony obszar nie posiadał obowiązującego planu zagospodarowania przestrzennego, a obiekty zabytkowe na tym

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

terenie nie były chronione w inny sposób. Nowelizacja wyeliminuje sytuacje, w których podejmowano decyzje dotyczące obiektów zabytkowych, nie uwzględniając opinii konserwatorów wojewódzkich.

Nowelizacja ustawy o ochronie zabytków przewiduje także, że w decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej oraz decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej musi być uwzględniona ochrona zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (wraz z ich otoczeniem) oraz zabytków włączonych do gminnej ewidencji zabytków. Zmienia to charakter gminnej ewidencji zabytków, która staje się dokumentem wiążącym prawnie.

Ustawa zmienia także przepisy prawa budowlanego (art. 39 ust. 3), stwierdzając, że w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów ujętych w gminnej ewidencji zabytków (a nie tylko wpisanych do rejestru zabytków), pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Nowelizacja z 18 marca ustala termin sporządzenia przez gminy gminnych ewidencji zabytków na 2 i pół roku od wejścia w życie ustawy.

Ustawa wprowadza także zmiany w zakresie zasad wywozu zabytków za granicę.

2.2. STRATEGICZNE CELE POLITYKI PAŃSTWA W SFERZE OCHRONY ZABYTKÓW

24 czerwca 2014 r. rząd przyjął uchwałę o ustanowieniu „Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”, wypełniając w ten sposób przepisy wprowadzone przez ustawę o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Jako cel główny „Krajowego programu ...” określono Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków.

Jako wyzwanie określono – Dziedzictwo kulturowe stanowi naturalny kapitał dla rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków, stanowi także naturalną podstawę wzmacniania tożsamości społecznej – cel główny *Krajowego programu* zakłada, poprzez zaplanowane w celach szczegółowych działania, wzmocnienie roli dziedzictwa w życiu społecznym oraz wzmocnienie świadomości roli dziedzictwa dla rozwoju społecznego.

Cel szczegółowy 1 – Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce
Wyzwanie 1 – Uporządkowanie i ujednolicenie stanu wiedzy o zasobie zabytków w Polsce polegające na sporządzeniu kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomych

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

wpisanych do rejestru zabytków (księgi rejestru A i C), uporządkowaniu rejestru zabytków nieruchomych (księgi rejestru A i C) (usunięcie „martwych wpisów”), opracowaniu diagnozy stanu zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych;

Wyzwanie 2 – wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego wpływające na kompleksowość działań ochronnych i ich integrację z ochroną przyrody.

Kierunki działania:

1. Porządkowanie rejestru zabytków nieruchomych (księgi rejestru A i C).
2. Przygotowanie ratyfikacji Konwencji UNESCO ds. ochrony dziedzictwa podwodnego.
3. Wypracowanie jednolitych standardów działania konserwatorskiego w odniesieniu do wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomych.
4. Wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego.
5. Opracowanie diagnozy prawnej ochrony zabytków ruchomych.
6. Opracowanie kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (księgi rejestru A i C).
7. Realizacja badań w ramach AZP na obszarach szczególnie istotnych ze względu na zagrożenia dla dziedzictwa archeologicznego.

Cel szczegółowy 2 – Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków

Wyzwanie 1 – Podniesienie jakości zarządzania zabytkami i zarządzania procesami ochrony zabytków wraz z podniesieniem jakości procesów decyzyjnych w administracji dotyczących ochrony zabytków.

Kierunki działania:

1. Zwiększenie efektywności zarządzania i ochrony zabytków poprzez wdrażanie infrastruktury informacji przestrzennej o zabytkach.
2. Wypracowanie standardów, pozwalających na lepszy przepływ informacji pomiędzy organami ochrony zabytków a społecznościami żyjącymi w otoczeniu zabytków objętych ochroną.
3. Podniesienie jakości procesów decyzyjnych w organach ochrony zabytków.
4. Merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków.

Stwierdzono w tym punkcie, że „Samorząd terytorialny odgrywa niezwykle ważną rolę w zakresie ochrony zabytków. Przepisy ustaw samorządowych wyraźnie wskazują, że działania ochronne zaliczone zostały do zadań własnych jednostek samorządu terytorialnego wszystkich szczebli. Jednocześnie najważniejsze zadania powierzone zostały gminom, które odpowiadają m.in. za ewidencjonowanie zasobu zabytkowego, zachowanie krajobrazu kulturowego, jak i odpowiednie gospodarowanie otoczeniem zabytków w procesie planowania przestrzennego. Zwiększeniu

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

efektywności wykonywanych zadań służyć może wsparcie merytoryczne dotyczące zarządzania tym dziedzictwem, tak w formie ogólnodostępnego portalu informacyjnego, jak i bezpośrednich szkoleń i warsztatów dla pracowników jednostek samorządu terytorialnego, a także wsparcie merytoryczne w formie opracowań studialno-dokumentacyjnych..”

Jako zadania zostały przedstawione:

1. Przygotowanie i prowadzenie portalu informacyjnego dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków.
2. Cykl szkoleń dotyczących zarządzania dziedzictwem w samorządzie.
3. Wsparcie samorządu terytorialnego przy tworzeniu dokumentów planistycznych poprzez opracowanie studiów ochrony wartości kulturowych, opracowanie wytycznych dla tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami oraz zasad przygotowania i treści planu ochrony parku kulturowego.

Cel szczegółowy 3 – Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji.

Wyzwanie 1 – zwiększanie dostępu do dziedzictwa i jego aktywna promocja – narzędzia do podnoszenia świadomości społecznej o funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania się wszystkich poziomów tożsamości.

Kierunki działania:

1. Przygotowanie ratyfikacji Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa, Faro 2005.
2. Wspieranie budowania świadomości społecznej funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania się tożsamości narodowej i społeczności lokalnych.
3. Promocja zasobu dziedzictwa za pośrednictwem Internetu.
4. Zwiększanie dostępu do zasobu dziedzictwa i ułatwienie jego odbioru społecznego.

2.3. PROBLEMATYKA OCHRONY ZABYTKÓW W SYSTEMIE ZADAŃ STRATEGICZNYCH, WYNIKAJĄCYCH Z KONCEPCJI PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU

2.3.1. RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OCHRONY ZABYTKÓW ZE STRATEGIĄ ROZWOJU WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO¹

W zaktualizowanej Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego wśród wyzwań strategicznych znalazły się m.in.:

¹ Załącznik nr 1 do Uchwały nr 458/XXII/12 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 24.09.2012r.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

1. Kapitał społeczny i tożsamość regionalna. Stymulowanie aktywności społecznej i budowa regionalnej wspólnoty obywatelskiej czerpiącej m.in. z wielokulturowego dziedzictwa, tradycji morskich i solidarnościowych, a także wzrost kompetencji mieszkańców, które warunkują zdolność do funkcjonowania w dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości.

2. Zarządzanie przestrzenią. Lepsze zarządzanie przestrzenią dla zmniejszenia presji na środowisko, poprawy bezpieczeństwa powodziowego, a także optymalnego wykorzystania potencjałów terytorialnych (przyrodniczego, krajobrazowego, kulturowego i gospodarczego) dla zapewnienia wysokiej jakości życia.

Jednym z trzech celów strategicznych określonych w dokumencie jest **Nowoczesna Gospodarka**, której elementem składowym jest Unikatowa oferta turystyczna i kulturalna – Cel operacyjny 1.3.

W ramach tego celu ustalono następujące wyzwania strategiczne:

1. Obszary o nie w pełni uruchomionych potencjałach
2. Powiązania gospodarcze
3. Zatrudnienie i stan zdrowia mieszkańców
4. Zarządzanie przestrzenią

Jako wybór strategiczny określono:

„Sieciowe, kompleksowe, rozpoznawalne co najmniej na poziomie krajowym, oparte o walory naturalne oraz zasoby dziedzictwa kulturowego, jak również wykorzystujące potencjał oferty kulturalnej regionu, produkty i pakiety turystyczne; uniezależnienie oferty turystycznej od pory roku, jej różnicowanie w oparciu o potencjał przemysłu czasu wolnego, a także silniejsza specjalizacja regionu w zakresie turystyki prozdrowotnej i biznesowej.”

Wśród oczekiwanych efektów wymieniono:

- Całoroczna, kompleksowa i atrakcyjna oferta turystyczna i kulturalna regionu obejmująca także efektywne wykorzystanie obiektów sportowych o randze krajowej;
- Unikatowe walory naturalne, kulturalne i dziedzictwa kulturowego, w tym kulinarne, wykorzystywane w sposób racjonalny, efektywny i zrównoważony;
- Wzmocniony wizerunek regionu oraz większa rozpoznawalność i spójność kluczowych regionalnych marek turystycznych i kulturalnych;
- Silna współpraca pomiędzy podmiotami branży turystycznej i kulturalnej.

Jako jeden z kierunków działania ustalono rozwój sieciowych i kompleksowych produktów Turystycznych, a Obszar Strategicznej Interwencji związany z tym działaniem – obszary o wysokim potencjale turystyczno-rekreacyjnym środowiska przyrodniczego i kulturowego.

Jako Zobowiązania Samorządu Województwa Pomorskiego określono:

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

Rozwój regionalnych sieciowych produktów turystycznych obejmujących m.in. małe porty morskie, mariny, szlaki rowerowe i kajakowe oraz śródlądowe drogi wodne, a także unikatowe dziedzictwo regionalne i ofertę kulturalną.

Rola Samorządu Województwa Pomorskiego

- Koordynator i lider;
- Inwestor;
- Inspirator.

Partnerzy kluczowi dla realizacji Celu

- Jednostki samorządu terytorialnego;
- Organizacje turystyczne;
- Instytucje kultury;
- Narodowy Instytut Dziedzictwa;
- Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów;
- Wojewódzki Konserwator Zabytków;
- Organizacje pozarządowe;
- Izby gospodarcze i organizacje przedsiębiorców, przedsiębiorcy, w tym operatorzy turystyczni.

Jako warunki sukcesu wymieniono m.in.:

- Rozwój współpracy między sektorem publicznym, branżą turystyczną i podmiotami działającymi w obszarze kultury w zakresie tworzenia wspólnych, sieciowych, ponadlokalnych produktów turystycznych oraz oferty kulturalnej.

Oczekiwania wobec władz centralnych w związku z realizacją Celu:

- Objęcie Żuław statusem krajowego produktu turystycznego;
- Aktywizacja transportowa drogi wodnej Dolnej Wisły oraz usunięcie wszystkich barier prawnych dla zapewnienia swobodnej międzynarodowej żeglugi po Zalewie Wiślanym;
- Udział budżetu państwa w utrzymaniu najważniejszych instytucji kultury i ratowaniu najcenniejszych zabytków regionu;
- Przyjęcie Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami ustalającego mechanizmy organizacyjne i finansowe determinujące rzeczywistą ochronę dziedzictwa kulturowego.

Obszary współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej:

- Wizerunek i marka turystyczna Regionu Morza Bałtyckiego;
- Sieciowe ponadregionalne produkty turystyczne wykorzystujące m.in.:
 - międzynarodowe drogi wodne: E-60 (morska), E-70 i E-40, z uwzględnieniem Żuław i Zalewu Wiślanego;

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

- ponadregionalne szlaki wodne m.in. Brdy, Gwdy, Wdy, Wielkiego Kanału Brdy i Wieprzy;
- szlaki kulturowe: XX w., Cystersów, zamków gotyckich, architektury i dziedzictwa hydrotechnicznego Żuław, Kraina w kratę, latami morskich, budowli hydrotechnicznych;
- Europejską Sieć Regionalnego Dziedzictwa Kulinarnego;
- międzynarodowe i międzyregionalne trasy rowerowe.

Dla celu operacyjnego 2.2. (Wysoki poziom kapitału społecznego), jako jedno z wyzwań strategicznych określono:

4. Kapitał społeczny i tożsamość regionalna

Wybór strategiczny dla tego celu:

Organizacje pozarządowe (stymulujące aktywność społeczną); tożsamość regionalna i lokalna (czerpiące z bogatego i różnorodnego dziedzictwa kulturowego regionu); aktywizacja i integracja społeczna; uczestnictwo w kulturze i innych formach aktywności społecznej (m.in. sporcie), a także przestrzenie publiczne (jako miejsca sprzyjające wzmacnianiu kontaktów społecznych).

Wśród oczekiwanych efektów znalazły się m.in.:

- Silniejsze poczucie więzi mieszkańców z regionem oraz dbałość o zachowanie różnorodności kulturowej województwa;
- Znaczące uczestnictwo mieszkańców (w tym dzieci, młodzieży, a także osób starszych i niepełnosprawnych) w lokalnych wydarzeniach kulturalnych, sportowych i rekreacyjnych;
- Rozwinięta kultura czytelnicza;
- Wysokiej jakości przestrzeń publiczna;
- Zachowane dziedzictwo i krajobraz kulturowo-przyrodniczy

2.3.2. RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z PLANEM ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO²

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego jako element regionalnego planowania strategicznego ma na celu równoważenie różnych sfer rozwoju województwa w przestrzeni a jednocześnie służy konkretyzacji przestrzennej celów sformułowanych w strategii rozwoju województwa pomorskiego i określa uwarunkowania przestrzenne do formułowanych programów rozwoju.

Plan zakłada, że dążenie do wykorzystania cech położenia województwa w regionie bałtyckim oraz jego walorów przyrodniczych i kulturowych w nowej strukturze przestrzeni polskiej i europejskiej będzie tworzyć szanse na:

² Załącznik do uchwały nr 1004/XXXIX/09 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 26.10.2009 r.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

- 1) rewitalizację ekologiczną obszarów o niskich wartościach i utrwalenie ochrony ich zasobów przez kształtowanie i umacnianie międzynarodowego systemu ochrony ekologicznej i zwiększenia efektywnego wsparcia kapitałowego i technologicznego;
- 2) zachowanie specyficznych wartości regionalnych i wzbogacenie różnorodności kulturowej wspólnoty europejskiej i narodowej;

Naczelny cel polityki zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego, to:

kształtowanie harmonijnej struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa, sprzyjającej zrównoważonemu wykorzystywaniu cech, zasobów i walorów przestrzeni z rozwojem gospodarczym, wzrostem poziomu i jakości życia oraz trwałym zachowaniem wartości środowiska dla potrzeb obecnego i przyszłych pokoleń.

Zasadniczym kierunkiem polityki przestrzennego zagospodarowania województwa jest:

kształtowanie struktur przestrzennych warunkujących dynamizację rozwoju przez aktywne inicjowanie i wspomaganie przedsięwzięć społeczno – gospodarczych samorządów lokalnych, podmiotów publicznych i kapitału prywatnego lokalizowanych w przestrzeni województwa pomorskiego.

Cele główne zagospodarowania przestrzennego województwa:

- 1) Wzrost konkurencyjności Pomorza i efektywności gospodarowania w przestrzeni;
- 2) Osiągnięcie jakości życia (standardu cywilizacyjnego) mieszkańców zachodniej części Europy bałtyckiej;
- 3) Zahamowanie dewaloryzacji środowiska oraz ochrona jego struktury i wartości;

Kształtowanie ładu przestrzennego jest elementem spinającym następujący system celów:

- 1) systematyczna i społecznie odczuwalna poprawa standardu cywilizacyjnego;
- 2) ochrona i racjonalne kształtowanie środowiska przyrodniczego;
- 3) ochrona dziedzictwa kulturowego;

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego precyzuje główne cele polityki przestrzennej województwa. Są nimi:

- 1) pielęgnowanie polskości oraz rozwój i kształtowanie świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej mieszkańców, a także pielęgnowanie i rozwijanie tożsamości lokalnej;
- 2) pobudzenie aktywności gospodarczej;
- 3) zachowanie wartości środowiska kulturowego i przyrodniczego przy uwzględnieniu potrzeb przyszłych pokoleń;
- 4) kształtowanie i utrzymanie ładu przestrzennego.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

Cele polityki przestrzennej w stosunku do ochrony zasobów i walorów środowiska kulturowego:

- 1) Wspieranie różnorodności kulturowej regionu;
- 2) Zachowanie dziedzictwa historycznego

Plan zakłada:

- 1) uwzględnianie problematyki ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego województwa w opracowaniach planistycznych sporządzanych na szczeblach lokalnych;
- 2) realizowanie i wspieranie inwestycji bezpośrednio chroniących wartości kultury, w pierwszej kolejności w rejonach najbardziej atrakcyjnych i najintensywniej wykorzystywanych turystycznie (pas nadmorski, strefa pojeziemia);
- 3) prowadzenie działań rewaloryzacyjnych pod kątem tworzenia atrakcyjnych ofert inwestycyjnych o charakterze kulturowym, społecznym i gospodarczym; funkcjonowanie tych ofert powinno sprzyjać utrzymaniu i wspomagananiu zasobów środowiska kulturowego, jednocześnie nie może powodować jego zagrożeń.

Zasadnicze kierunki rozwoju w zakresie dziedzictwa kulturowego to utrwalenie wielokulturowej tożsamości historycznej regionu z zachowaniem lokalnych odrębności oraz wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego jako ważnego elementu rozwoju gospodarczego i promocji województwa.

W kategorii planowania regionalnego problematykę ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, sformułowano kierunki polityki przestrzennej, z których najistotniejsze dla ochrony środowiska kulturowego gminy Gniewino, są:

- 1) usystematyzowanie istniejących opracowań dotyczących między innymi środowiska kulturowego na fragmentach byłych województw włączonych w granice nowego regionu, dokonania ich oceny według jednolitych kryteriów oraz uzupełniania braków;
- 2) ochrona i zachowanie krajobrazu kulturowego o najcenniejszych walorach kulturowych i krajobrazowych województwa poprzez ustalenie form ochrony;
- 3) prowadzenie działań organizacyjnych, promocyjnych i badawczych pod kątem podniesienia świadomości społecznej w zakresie znaczenia i wartości obiektów kulturowych oraz zasad i metod ich konserwacji, a także późniejszego ich użytkowania;
- 4) wspieranie działań służących umacnianiu tożsamości regionalnej z zachowaniem różnorodności tradycji, dorobku i dziedzictwa historycznego kaszubskiego, kociewskiego, żuławskiego i innych;

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

- 5) ochrona tożsamości kulturowej miejsca (miejscowości, regionu) – objęcie ochroną obszarów zabudowy w sąsiedztwie wartościowych zespołów przestrzennych i ich rekompozycja przestrzenna, pozwalająca na wyeksponowanie wartościowych cech zespołów;
- 6) pielęgnowanie walorów krajobrazów historycznych regionu (Kaszub, Kociewia, Borów Tucholskich);
- 7) monitorowanie procesu przemian środowiska kulturowego;
- 8) łączenie ochrony środowiska kulturowego z ochroną środowiska przyrodniczego poprzez ochronę krajobrazu naturalnego związanego przestrzennie z historycznym założeniem architektonicznym, zachowanie i odtwarzanie dawnych układów i funkcji terenów zielonych w ich pierwotnym kształcie wraz z infrastrukturą, rewaloryzację parków pod kątem zwiększenia ich atrakcyjności jako miejsc wypoczynku;
- 9) zachowanie, udostępnianie i zagospodarowanie stanowisk archeologicznych o zachowanych formach krajobrazowych w celach naukowych, dydaktycznych oraz turystycznych;
- 10) zachowanie i ochrona pradziejowych i wczesnośredniowiecznych mikroregionów osadniczych archeologicznego środowiska kulturowego;
- 11) zachowanie historycznych układów osadniczych oraz ich związków z drogami lądowymi i wodnymi;
- 12) przeciwdziałanie bezplanowej, chaotycznej parcelacji terenu;
- 13) zachowanie i ochrona miejsc historycznych;
- 14) uporządkowanie struktury własnościowej obiektów zabytkowych – pozyskiwanie nowych opiekunów, zarządców i właścicieli dających gwarancję właściwego ich użytkowania, w tym również ratowanie zdewastowanych obiektów przez przekazanie ich stowarzyszeniom i fundacjom oraz innym organizacjom i towarzystwom, mającym w swoim profilu działalność w obszarze kultury i sztuki; kontrolowanie procesu prywatyzacji obiektów zabytkowych;
- 15) kompleksową rewaloryzację obiektów i zespołów zabytkowych włączonych do stref konserwatorskich;
- 16) przystosowanie obiektów zabytkowych do nowych funkcji;
- 17) zachowanie i ochrona tradycyjnych obiektów wiejskiego budownictwa, dworów i pałaców z zespołami parkowymi i folwarcznymi, architektury sakralnej – kościołów i kapliczek i krzyży przydrożnych, cmentarzy różnych wyznań;
- 18) propagowanie tradycyjnych form architektury wiejskiej (w zakresie bryły, detalu architektonicznego i materiałów wykończeniowych, opracowanie wzornika projektów architektonicznych opartych na wzorach zabudowy tradycyjnej);

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

- 19) rygorystyczne egzekwowanie zaleceń konserwatorskich i prawidłowości w procesach rewaloryzacji obiektów zabytkowych;
- 20) zachowanie i ochrona obiektów hydrotechnicznych, drogowych, kolejowych;
- 21) zachowanie i ochrona zabytków techniki: mostów drogowych i kolejowych, obiektów hydrotechnicznych, wiatraków i młynów, kolejki wąskotorowej i zakładów przemysłowych, zabudowań i urządzeń technicznych elektrowni wodnych, młynów wodnych, reliktyw hut szkła, architektury portowej i morskiej (statki i inne jednostki pływające). Odstępstwa od tej zasady mogą dotyczyć jedynie obiektów stanowiących elementy podlegających niezbędnej modernizacji systemów komunikacyjnych;
- 22) ochrona i rewaloryzacja starych układów ruralistycznych oraz części wsi – decydujących o zachowaniu walorów krajobrazowych;
- 23) eksponowanie wsi o wybitnych walorach krajobrazowych rekompozycja, restylizacja i uporządkowanie zabudowy wsi oraz ośrodków miejskich;
- 24) zachowanie i utworzenie warunków ekspozycji panoram widokowych z tras komunikacyjnych na szczególnie interesujące obiekty krajobrazowe (naturalne i architektoniczne);
- 25) wprowadzanie zieleni w otoczeniu osiedli i obiektów rekreacyjnych w zakresie podnoszącym walory krajobrazu (maskowanie zespołów obiektów);
- 26) likwidacja bądź neutralizacja widokowa wszelkich elementów obniżających walory krajobrazowe;
- 27) ochrona tradycyjnych form zabudowy i zagospodarowania działki na obszarach o czytelnej tożsamości kulturowej;
- 28) egzekwowanie dla projektów budów, rozbudów i przebudów realizacji ocen skutków dla krajobrazu w ramach raportu o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko;
- 29) określanie w miejscowych dokumentach planistycznych zasad zagospodarowania punktów widokowych i ochrony panoram widokowych;
- 30) ochrona istniejących panoram widokowych – w tym zakaz wnoszenia budynków i budowli przesłaniających ekspozycję krajobrazową z punktów widokowych oraz wprowadzania zieleni wysokiej;
- 31) rewaloryzacja zagospodarowania urządzonych punktów widokowych i ich otoczenia, uczytlnienie (odtworzenie) panoram widokowych i ochrona ekspozycji.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

2.3.3. RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OCHRONY ZABYTKÓW Z PROGRAMEM OPIEKI NAD ZABYTKAMI WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO³ - WYCIĄG

Celem strategicznym Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego jest: WZMOCNIENIE POZIOMU OCHRONY I OPIEKI NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO SŁUŻĄCE ZACHOWANIU ZABYTKÓW, BUDOWANIU TOŻSAMOŚCI REGIONALNEJ ORAZ PROMOCJI TURYSTYCZNEJ REGIONU.

Cel ten jest realizowany w ramach trzech priorytetów.

Priorytet 1: ZACHOWANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIAST I WSI***Kierunki działań***

1. Zachowanie dziedzictwa kulturowego miast i wsi regionu służące budowaniu tożsamości mieszkańców oraz promocji turystycznej.
2. Ochrona charakterystycznych elementów krajobrazu kulturowego, w tym zachowanie wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.
3. Zachowanie krajobrazu kulturowego wsi pomorskiej.
4. Ożywienie obszarów zabytkowych zespołów ruralistycznych oraz urbanistycznych.
5. Zachowanie dziedzictwa architektury obronnej oraz przemysłu i techniki.
6. Poprawa stanu ochrony i opieki nad zbiorami muzealnymi i archiwalnymi.
7. Trwałe zachowanie i bezpieczeństwo obiektów zabytkowych.
8. Ekspozycja najcenniejszych zabytków dziedzictwa kulturowego miast i wsi.

Typy wsparcia działań

1. Działania uwzględniające w szczególności konserwację, renowację, rewaloryzację, poprawę stanu zachowania:
 - obiektów sakralnych (kościóły, klasztory, kaplice, domy modlitwy, kapliczki przydrożne, cmentarze, kalwarie itp.),
 - obiektów mieszkalnych miast i wsi (dwory, pałace, wille, kamienice, domy, tradycyjne obiekty budownictwa wiejskiego, zagrody itp.),
 - obiektów użyteczności publicznej (ratusze, szkoły, szpitale, przytułki, sądy, dworce, karczmy itp.),
 - architektury drewnianej (domy podcieniowe, ryglowe itp.)

³ Załącznik do Uchwały Nr 91/V/11 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 28 lutego 2011 roku.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

- obiektów budownictwa obronnego (mury, baszty, zamki, twierdze, zespoły fortyfikacji, zespoły koszarowe, budowle obronne itp.),
 - obiektów przemysłu i techniki (fabryki, młyny, wiatraki, kuźnie, wieże ciśnień, hale produkcyjne, browary, gorzelnie itp.),
 - obiektów gospodarczych (magazyny, spichlerze, stajnie, stodoły i inne obiekty w obrębie zespołów folwarcznych, zagród itp.),
 - parków, ogrodów, zieleni komponowanej.
2. Rewitalizacja zabytkowych zespołów ruralistycznych i urbanistycznych.
 3. Rewitalizacja zespołów zabytkowej zieleni i małej architektury.
 4. Rewaloryzacja, adaptacja na cele kulturalne, edukacyjne, turystyczne obszarów i obiektów przemysłowych i powojennych, pokolejowych.
 5. Konserwacja i rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych (w tym archeologicznych).
 6. Montaż w obiektach zabytkowych niezbędnych urządzeń technicznych, instalacji dla zapewnienia właściwych warunków przechowywania i eksponowania zabytków ruchomych, muzealiów oraz trwałego zachowania i użytkowania tych budowli.
 7. Zabezpieczenie obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą (montaż instalacji przeciwpożarowej i alarmowej, zabezpieczeń przeciw włamaniom, znakowanie i ewidencjonowanie zabytków ruchomych itp.)
 8. Działania własne województwa (w odniesieniu do zabytków będących własnością samorządu województwa) polegające na zachowaniu i konserwacji zabytków oraz zatrzymaniu ich degradacji.
 9. Iluminacja najcenniejszych zabytków dziedzictwa kulturowego miast i wsi.

Priorytet 3: BADANIE, DOKUMENTACJA I PROMOCJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO***Kierunki działań***

- 1) Specjalistyczne rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych związane z przygotowywanym lub realizowanym procesem inwestycyjnym.
- 2) Rozpoznanie zasobów i specyfiki regionalnego dziedzictwa kulturowego.
- 3) Promowanie tradycyjnych form i cech regionalnej architektury (w zakresie bryły, detalu architektonicznego, materiału, kolorystyki, rozwiązań konstrukcyjnych).
- 4) Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym.
- 5) Promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego służąca kreacji produktów turystyki kulturowej.
- 6) Szeroki dostęp do informacji o dorobku kultury regionalnej.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

Typy wsparcia działań

1. Specjalistyczne opracowania badawczo-dokumentacyjne obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych związane z przygotowywanym lub realizowanym procesem inwestycyjnym obejmujące:
 - ekspertyzy techniczne i konserwatorskie,
 - badania konserwatorskie i architektoniczne,
 - programy prac konserwatorskich i restauratorskich,
 - dokumentacje projektowe,
 - inwentaryzacje architektoniczno-konserwatorskie.
2. Współpraca z instytucjami kultury w zakresie rozpoznania regionalnego dziedzictwa kulturowego oraz wymiany informacji o jego zasobach.
3. Rozpoznanie i promocja najcenniejszych zabytków, w szczególności obejmująca charakterystyczne zabytki świadczące o odrębności i specyfice regionu: dziedzictwa morskiego i rzeczno, dziedzictwa budownictwa ceglanego (przede wszystkim najstarsze kościoły i założenia klasztorne, zamki krzyżackie) i drewnianego (przede wszystkim dziedzictwo kulturowe Ziemi Słupskiej, Żuław, Kaszub i Kociewia).
4. Wspieranie działań edukacyjnych i promocyjnych oraz popularyzujących wiedzę o dziedzictwie kulturowym województwa pomorskiego – w szczególności:
 - przygotowanie i organizacja konferencji naukowych,
 - publikacje książkowe i foldery,
 - organizacja konkursów,
 - popularyzacja dobrych realizacji konserwatorskich i budowlanych przy zabytkach, popularyzacja dobrych praktyk projektowych przy zabytkach, a także zagospodarowania obszarów oraz terenów cennych kulturowo, przyrodniczo i krajobrazowo,
 - udostępnianie w Internecie baz danych o zabytkach.
5. Wspieranie tworzenia oraz promocji produktów markowych i turystycznych województwa opartych na zasobach dziedzictwa kulturowego i krajobrazowego, w tym działań polegających na oznakowaniu cennych i ciekawych zabytków umożliwiające ich lokalizację w terenie i identyfikację (tablice, oznakowania szlaków, mapy w terenie, szlaki tematyczne).
6. Uczestniczenie w wojewódzkich, krajowych i europejskich programach ochrony zabytków oraz tworzenie własnych tematycznych programów ochrony zabytków.
7. Upowszechnianie informacji o możliwościach pozyskiwania środków finansowych na prowadzenie prac przy zabytkach.
8. Rozbudowa warstwy dziedzictwa kulturowego w ramach Systemu Informacji Przestrzennej.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

Zakłada się kontynuowanie prowadzonej przez samorząd województwa pomorskiego polityki w dziedzinie ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym, zmierzającej do:

- konsekwentnej i planowej realizacji zadań kompetencyjnych samorządu województwa poprzez wykonywanie wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami;
- włączenia dziedzictwa kulturowego w obszar interwencji i wsparcia samorządów terytorialnych zgodnie z zasadami planowania i wdrażania programów prorozwojowych;
- stymulowania zasad partnerstwa publiczno-prywatnego z sektorem przedsiębiorców działających na rzecz dziedzictwa kulturowego (zagospodarowanie obiektów zabytkowych);
- współpracy w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami z właścicielami i użytkownikami zabytków, społecznościami i władzami lokalnymi, instytucjami, stowarzyszeniami, związkami wyznaniowymi, a także z organami administracji państwowej i unijnej;
- zachowania zasobów i walorów dziedzictwa kulturowego;
- dbałości o krajobraz kulturowy regionu, w tym zachowania jego charakterystycznych elementów przestrzennych i przyrodniczych;
- rewaloryzacji cennych elementów dziedzictwa kulturowego, które uległy degradacji;
- ochrony i propagowania tradycyjnych form i cech architektury regionalnej (w zakresie bryły, detalu architektonicznego, rozwiązań konstrukcyjnych, materiałowych, kolorystyki);
- kontynuacji wykorzystania środków finansowych na zachowanie, rewaloryzację, zabezpieczenia i ekspozycji obiektów o szczególnych wartościach zabytkowych;
- umożliwienia kreowania i realizowania regionalnych i lokalnych projektów związanych z kompleksowymi pracami konserwatorskimi i restauratorskimi oraz chroniącymi krajobraz kulturowy;
- propagowania i wspieranie popularyzacji, badań i dokumentowania dziedzictwa kulturowego;
- wykorzystania dziedzictwa kulturowego w promocji kultury i dla rozwoju turystyki w regionie,
- kreowania modelu odpowiedzialności za zasoby dziedzictwa kulturowego w regionie w społecznościach lokalnych i we władzach samorządowych;
- kreowania standardów i dobrych praktyk w dziedzinie ochrony zabytków (w tym także prac konserwatorskich);
- wspierania aktywności lokalnej w działaniach mających na celu poszanowanie materialnego dziedzictwa oraz zachowanie własnej odrębności i tożsamości (odbudowa i wzmocnienie regionalnej tożsamości).

Na realizację Programu Opieki pozwolą programy rządowe i sektorowe, jak i środki własne Województwa Pomorskiego (m.in. dzięki uchwale Sejmiku Województwa Pomorskiego

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

w sprawie przyjęcia zasad i trybu udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków). Cele programowe osiągnęte będą również dzięki partnerom uczestniczącym (ministerstwa, instytucje kultury państwowe i samorządowe, wojewódzki konserwator zabytków, samorządowi konserwatorzy zabytków, jednostki samorządu terytorialnego, związki wyznaniowe, organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy, instytucje międzynarodowe, Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej).

Niezbędne będzie kontynuowanie współdziałania samorządu województwa z:

- instytucjami ochrony zabytków (m.in. Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Generalny Konserwator Zabytków, Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków, samorządowi konserwatorzy zabytków, Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków);
- instytucjami ochrony środowiska;
- uczelniami i ośrodkami naukowymi (np. Politechnika Gdańska, Uniwersytet Gdański, i in.);
- organizacjami pozarządowymi zajmującymi się ochroną i opieką nad zabytkami;
- związkami wyznaniowymi - w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami sakralnymi,
- innymi samorządami (współdziałanie we wspólnych przedsięwzięciach oraz w ramach wymiany doświadczeń);
- samorządami gmin partnerskich.

1. Organizacja instytucjonalna

Cele operacyjne przyjęte przez Program Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2011-2013 będą osiągnęte w wyniku:

- **inicjatyw własnych** samorządu województwa:
 - prawnych – tworzenie prawa miejscowego (m.in. plan zagospodarowania przestrzennego, dokumenty strategiczne i programowe, i in.);
 - finansowych – finansowanie instytucji kultury (m.in. muzeów), dotacje, nagrody, stypendia, finansowanie remontów i prac konserwatorskich w zabytkach będących własnością samorządu województwa, udzielanie dotacji celowych na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane w obiektach wpisanych do rejestru zabytków, finansowanie i dotowanie publikacji, konferencji, stron internetowych, itp.;
 - programowych i koordynujących – m.in. realizacja projektów i programów regionalnych (Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Pomorskiego);
 - innych (działania stymulujące) - m.in. działania doradcze, edukacyjne, promocja i popularyzowanie dziedzictwa kulturowego, promowanie dobrych praktyk.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

- **wspólnego działania** władz regionu z ministrem właściwym do spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego, wojewódzkim konserwatorem zabytków, jednostkami samorządu terytorialnego, związkami wyznaniowymi, organizacjami pozarządowymi i stowarzyszeniami regionalnymi, ośrodkami naukowymi oraz właścicielami i posiadaczami obiektów;
- **wykorzystywania europejskich instrumentów finansowych** (fundusze unijne, Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego, Norweski Mechanizm Finansowy),
- **monitorowania** całokształtu działań i inicjatyw podejmowanych z zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w województwie pomorskim (także tych, w których samorząd wojewódzki bezpośrednio nie uczestniczy, np. działania administracji rządowej, wojewódzkiego konserwatora zabytków, itd.)

Samorząd Województwa Pomorskiego w ramach posiadanych instrumentów prawnych kontynuować będzie:

- wzmocnianie poziomu opieki i ochrony dziedzictwa i kultury województwa pomorskiego;
- wspieranie prac konserwatorskich, restauratorskich i budowlanych w substancji zabytków nieruchomych wraz z ich otoczeniem oraz w historycznych centrach urbanistycznych, budowlanych i ruralistycznych, a także zabytkowego wyposażenia i wystroju;
- inicjowanie i wspieranie badań z dziedziny ochrony dziedzictwa oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego Pomorza;
- wspieranie działań na rzecz tworzenia programów edukacyjnych oraz projektów promocyjnych w celu upowszechniania wiedzy oraz pobudzenia zainteresowania historią regionu, jego tradycją oraz kulturą;
- prowadzenie prac badawczych;
- popularyzowanie dobrych wzorów aktywnej opieki nad zabytkami i dziedzictwem kulturowym regionu (w tym również dobrych realizacji konserwatorskich, dobrych praktyk ochrony i opieki).

2. Finansowanie Programu Opieki

Finansowanie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami realizowane jest z różnych źródeł. Podstawowe to:

1. źródła publiczne:

- budżet państwa – m.in. środki w ramach dotacji programów Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji na remont i konserwacje obiektów sakralnych wpisanych do rejestru zabytków, Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

Zabytków na prace konserwatorskie przy zabytkach archeologicznych, nieruchomych i ruchomych wpisanych do rejestru zabytków;

- budżet samorządu województwa – m.in. dotacje celowe na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, dotacje inwestycyjne dla instytucji kultury podległych samorządowi województwa pomorskiego – obiekty wpisane do rejestru zabytków);
- granty samorządu województwa dla podmiotów nie zaliczanych do sektora finansów publicznych, nagrody;
- budżety samorządów niższego szczebla – m.in. dotacje na finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków;
- projekty realizowane przez instytucje kultury;
- fundusze Unii Europejskiej związane z programami uwzględniającymi dziedzictwo kulturowe, m.in.: Regionalny Program Operacyjny, Program Operacyjny Infrastruktury i Środowiska, Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka, Program Rozwoju Obszarów Wiejskich, Program Europejskiej Współpracy Terytorialnej;
- inne źródła zagraniczne.

2. źródła prywatne:

- osób fizycznych – składki i zbiórki publiczne na określony cel dla danej wspólnoty społecznej;
- osób prawnych;
- organizacji pozarządowych – stowarzyszeń, fundacji;
- wyznaniowych osób prawnych.

Finansowanie Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2011-2014 będzie realizowane z wykorzystaniem środków z wielu źródeł: z własnych środków budżetowych, funduszy strukturalnych, inicjatyw wspólnotowych oraz ze środków prywatnych. Sejmik Województwa Pomorskiego w miarę posiadanych środków budżetowych będzie przyznawał dotacje celowe na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków.

2.3.4. ZAŁOŻENIA „REGIONALNEGO PROGRAMU OPERACYJNEGO DLA WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO NA LATA 2014-2020”⁴

OŚ PRIORYTETOWA 8. KONWERSJA
PRIORYTET INWESTYCYJNY 8.2

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

Wspieranie wzrostu gospodarczego sprzyjającego zatrudnieniu poprzez rozwój potencjału endogenicznego jako elementu strategii terytorialnej dla określonych obszarów, w tym poprzez przekształcanie upadających regionów przemysłowych i zwiększenie dostępu do określonych zasobów naturalnych i kulturalnych oraz ich rozwój

Wspierane będą działania o charakterze sieciowym, polegające na zagospodarowaniu tras turystycznych o charakterze regionalnym i ponadregionalnym, budowie lub modernizacji infrastruktury żeglarskiej, rozwoju infrastruktury sportowo-rekreacyjnej oraz o charakterze uzdrowiskowym.

Wszystkie projekty powinny przyczyniać się do poprawy jakości przestrzeni oraz zapewniać zgodność z ustaleniami Planu zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego.

Ukierunkowanie terytorialne

Preferowane będą projekty zlokalizowane m.in. na: obszarach objętych ochroną w formie parków krajobrazowych wraz z ich otulinami, obszarach chronionego krajobrazu oraz obszarach NATURA 2000.

PRIORYTET INWESTYCYJNY 6.3

Ochrona, promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego i naturalnego.

Planowany zakres wsparcia

Interwencją objęte zostaną przedsięwzięcia obejmujące ratowanie, przywracanie wartości i ochronę charakterystycznych zabytków lub ich zespołów wraz z otaczającym je kontekstem krajobrazowym, poprzez m.in. prace rehabilitacyjne i modernizacyjne służące nadaniu im nowych funkcji (usług turystyki lub kultury), przy możliwym jednoczesnym zachowaniu funkcji dotychczasowych, jak również wdrażanie nowych form zarządzania (tworzenie parków kulturowych).

Ponadto wsparciem objęte zostaną projekty ukierunkowane na podnoszenie jakości przestrzeni publicznej obejmujące realizację prac służących estetyzacji i podkreśleniu walorów kulturowych tej przestrzeni w ramach układów urbanistycznych i ruralistycznych wpisanych do rejestru zabytków.

Wsparciem objęte będą również projekty umożliwiające bezpieczną eksploatację zasobów materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego regionu, w tym w zakresie dokumentowania i popularyzacji, inwentaryzacji i udostępniania zasobów kultury z wykorzystaniem nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych (w szczególności digitalizacja zasobów, tworzenie nowych treści cyfrowych).

⁴ Uchwała Nr 311/339/14 Zarządu Województwa Pomorskiego, 27 marca 2014 r.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

Ukierunkowanie terytorialne

Preferowane będą projekty zlokalizowane na obszarach o wysokim potencjale turystyczno-rekreacyjnym środowiska kulturowego, w szczególności m.in w strefach koncentracji charakterystycznych dla regionu elementów dziedzictwa kulturowego, określonych w „Planie zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego” – Kaszuby.

2.4. WEWNĘTRZNE UWARUNKOWANIA PRAWNE I PROGRAMOWE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY GNIEWINO

Cele sformułowane przez strategię wraz z pozostałymi regulacjami prawnymi przyjętymi przez Radę Gminy stwarzają przesłanki do uszczegółowienia i rozwinięcia przez Program Opieki nad Zabytkami dla gminy Gniewino działań na rzecz ochrony środowiska kulturowego.

2.4.1. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE WYNIKAJĄCE ZE STRATEGII ROZWOJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO GMINY⁵

Cele i kierunki działania odnoszące się do ochrony dziedzictwa kulturowego:

Priorytet I**Cel 5**

Zwiększenie atrakcyjności turystycznej gminy oraz rozwój infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i sportowej, przy zachowaniu zasady zrównoważonego korzystania z walorów przyrodniczych i kulturowych.

Zadania:

- 5.1 Rozwój infrastruktury informacyjnej, szlaków i atrakcji turystycznych,
- 5.2 Wsparcie działań sektora prywatnego w zakresie szkoleń dotyczących tworzenia i rozwoju lokalnych produktów turystycznych,
- 5.3 Wprowadzenie systemu zarządzania, monitorowania oraz diagnozy potrzeb sektora usług turystycznych w gminie,
- 5.4 Rozszerzenie oferty produktów turystycznych gminy,
- 5.5 Rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej

⁵ *Strategia Rozwoju Gminy Gniewino do 2015 roku*, Załącznik do Uchwały Nr 233/XLI/2005 Rady Gminy Gniewino z dnia 30 marca 2005 r.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

Programy operacyjne

Grodzisko w Salinie – Przejęcie na cele turystyczne wyspy na jeziorze od Agencji Nieruchomości Rolnych; badania archeologiczne na wyspie; udostępnienie wyspy do zwiedzania przez turystów we współpracy z Muzeum Archeologicznym i Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków; lata 2005-2010.

Tradycja gberska – Reorganizacja „Jarmarku Gburskiego” w oparciu o Skansen w Nadolu; inicjacja i współorganizacja imprez i konkursów edukacyjnych i kulturalnych; przygotowanie kampanii marketingowej i informacji turystycznych; lata 2005-2015.

Priorytet III**Cel 3**

Wspieranie działań na rzecz zachowania różnorodności kulturowej oraz dziedzictwa historycznego gminy

Zadania:

- 3.1 Zachowanie i wspieranie rewitalizacji zabytkowych obiektów. Ochrona dóbr kultury,
- 3.2 Stworzenie warunków dla rozwoju twórczości, edukacji regionalnej i kultury gminy. Wspieranie i promocja języka kaszubskiego.

Programy operacyjne

Ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego, a w szczególności zespołów zabudowy i jednostek osiedleńczych istotnych dla zachowania tożsamości lokalnej; lata 2005-2015

Kształtowanie terenów zieleni zorganizowanej: parków, skwerów, zieleńców, alei, szpalerów drzew, zieleni przydrożnej zgodnie z tradycjami, lata 2005-2015.

Sprawowanie ochrony i właściwe utrzymanie obiektów i terenów wpisanych do rejestru zabytków; lata 2005-2015

2.4.2. ZASADY OCHRONY WYNIKAJĄCE ZE STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY⁶

Zasady ochrony i kształtowania środowiska kulturowego określone w „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Gniewino” (rozdział 11.2.6.)⁷, przyjętego uchwałą Rady Gminy Gniewino Nr 26/III/2002 z dnia 30 grudnia 2002 roku, wynikają częściowo w sposób bezpośredni z obowiązującego prawa w zakresie ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego. Ustalenia szczegółowe „Studium ...” przedstawiają się następująco:

⁶ *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania gminy Gniewino*, Sopot 2002.

⁷ Rozdział „Kierunki ochrony i kształtowania środowiska kulturowego i krajobrazu”, s. 74-78.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

1. Na terenie Specjalnej Strefy Ekonomicznej wprowadza się konieczność uwzględniania ochrony widokowej krajobrazu obserwowanego ze wschodniego brzegu Jeziora Żamowieckiego
2. Wprowadza się ograniczenia lokalizacji elektrowni wiatrowych do terenów wyznaczonych w załączonym do „Studium ...” planie.
3. Wprowadza się możliwość nakładania obowiązku sporządzania oceny oddziaływania na krajobraz nowobudowanych obiektów i zespołów zabudowy na terenach szczególnie ekspozycyjnych. Na terenach otwartego krajobrazu uzależnia się możliwość intensywnej parcelacji i przeznaczania terenów pod zabudowę rekreacyjną od wprowadzania zieleni krajobrazowej.
4. Postuluje się objęcie ochroną następujących zespołów zieleni będących częścią dawnych zespołów dworsko-parkowych: w Jęczewie, Lisewie, Mierzynie, Opalinie, Rybnie, Strzebielinku.
5. Postuluje się objęcie ochroną następujących cmentarzy: w Bychowie, Gniewinie, Kostkowie, Mierzynie, Opalinie, Perlinie, Rybnie, Słuszewie, Strzebielinku.
6. Wyznacza się strefy ochrony historycznego układu przestrzennego oraz strefy ochrony ekspozycji oraz strefy ochrony archeologicznej dla obszarów określonych w załączonym do „Studium ...” planie.
7. Wyznacza się strefy ochrony archeologicznej dla stanowisk wymienionych w załączonym do „Studium ...” aneksie.
8. Dla miejsc pamięci i miejsc wydarzeń historycznych, związanych w szczególności z „Marszem śmierci” więźniów obozu koncentracyjnego „Stutthof”, przyjmuje się następujące zasady: ich zachowanie i ochronę oraz uwidocznienie w krajobrazie gminy.
9. Określa się wskazania dotyczące ochrony i kształtowania układów przestrzennych następujących wsi: Bychowo, Chynowie, Dąbrówka, Gniewino, Mierzyno, Mierzynko, Nadole, Opalino, Perlino, Strzebielinko, Toliszczek.
10. Zaleca się sukcesywne opracowywanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla wszystkich jednostek osadniczych z terenu gminy.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

2.4.3. ZADANIA WYNIKAJĄCE Z PROJEKTU WZMACNIANIA ATRAKCYJNOŚCI TURYSTYCZNEJ GMINY⁸

Rewaloryzacja i udostępnienie dla celów turystycznych historycznych zespołów pałacowo-parkowych i dworsko-parkowych: w Salinie, Chynowie, Lisewo, Mierzynko (pozyskanie inwestorów, adaptacja, zagospodarowanie, rewaloryzacja, oznakowanie turystyczne).

Rewaloryzacja i ekspozycja i udostępnienie dla celów turystycznych archeologicznego dziedzictwa kulturowego gminy: nawiązanie współpracy z Muzeum Archeologicznym w Gdańsku; rewaloryzacja, oznakowanie stanowisk archeologicznych nad J. Salińskim (cmentarzisko kurhanowe, grodzisko na wyspie), oznakowanie i opis w terenie innych najcenniejszych stanowisk archeologicznych;

Oznakowanie, promocja i udostępnienie dla celów turystycznych innych historycznych walorów gminy (historyczne domy, chaty, zagrody, kościoły, cmentarze, młyny).

Działania promocyjne: oznakowanie, włączenie walorów historycznych w system szlaków pieszych, konnych, rowerowych – informacja, oznakowanie; przygotowanie materiałów informacyjnych i promocyjnych, wydawnictw dotyczących walorów historycznych gminy.

Rozwój atrakcyjności turystycznej skansenu w Nadolu:

- organizacja „żywej” ekspozycji: obsługa skansenu ubrana w stroje tradycyjne;
- rozwój i promocja „Jarmarku Gburskiego”: zaproszenie do ekspozycji lokalnych twórców, zmiana systemu organizacji z krótkotrwałej imprezy na imprezę trwającą przez cały sezon choć w krótkich okresach czasu np. tylko w weekendy i święta;

Rozwój funkcji konferencyjnej: dwór w Bychowie, pałac w Chynowiu

- przygotowanie oferty towarzyszącej funkcjom szkoleniowo – konferencyjnym;
- organizacja i promocja konferencji, szkoleń dotyczących lokalnych walorów przyrodniczych i kulturowych we współpracy z innymi organizacjami zajmującymi się tą problematyką.

Organizacja i prezentacja inicjatyw kulturalnych mieszkańców:

- prezentacja działalności folklorystycznej lokalnych twórców;
- prezentacja działalności kulturalnej młodzieży (muzyka, teatr);
- prezentacja działalności lokalnych rzemieślników zawodów rzadkich (np. garbarstwo, kowalstwo itp.);

⁸ *Projekt wzmocnienia atrakcyjności turystycznej gminy Gniewino*, Gniewino 2004, Zadanie realizacyjne – Historia i

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

- organizacja imprez kulturalnych, integracyjnych, promocyjnych dla turystów i mieszkańców gminy, np.: festyn archeologicznych w Salinie;

Pozyskiwanie przez gminę inwestorów na zagospodarowanie atrakcyjnych obiektów i terenów, które pełnić mogą funkcje usług hotelarskich, takich jak: pałac w Chynowiu, dwór w Mierzynku, dwór w Lisewie.

Promocja skansenu w Nadolu.

Organizacja jarmarku wiejskiego (przez cały sezon choć z przerwami np. w weekendy).

Przygotowanie materiałów informacyjnych i promocyjnych dotyczących: przyrodniczych walorów gminy; historycznych założeń pałacowych i parkowych; dziedzictwa archeologicznego gminy; infrastruktury turystycznej; możliwości organizacji i rozwoju funkcji konferencyjnych: w dworze w Bychowie, pałacu w Chynowiu.

Organizacja i promocja konferencji, szkoleń dotyczących lokalnych walorów przyrodniczych i kulturowych we współpracy z innymi organizacjami zajmującymi się tą problematyką.

3. DZIEDZICTWO KULTUROWE GMINY GNIEWINO

3.1. RYS HISTORYCZNY

Pierwsze ślady osadnictwa na terenach obecnej gminy Gniewino pochodzą z 2 500 r. p.n.e. Z czasów prehistorycznych zachowało się szczególnie wiele śladów z VII w. p.n.e. (kultura pomorska). Wśród zachowanych artefaktów z tamtego okresu, szczególnie interesujące są bardzo rzadkie popielice w kształcie domków znalezione w Rybnie.

We wczesnym średniowieczu obszar gminy Gniewino należał do Pomorza Wschodniego. Z tego okresu zachowały się m.in. pozostałości po osadach otwartych w Nadolu (3 osady – od VIII do XII w.) i Opalinie. W XII/XIII w. tereny gminy leżały na pograniczu należących do księstwa gdańskiego kasztelanii w Białogardzie i Pucku. W 1294 r. po bezpotomnej śmierci Mściwoja II, na podstawie układu z Kępna z 1282 r., tereny te wraz z Pomorzem Wschodnim przechodzą pod władzę Przemysława II, księcia wielkopolskiego, a od 1295 r. króla Polski. Po zajęciu Pomorza Wschodniego przez Państwo Zakonne (1308/1309 r.) obszar dzisiejszej gminy Gniewino znalazł się w granicach komturstwa gdańskiego.

Z miejscowości leżących na terenie gminy najdawniejszą metrykę ma Salino (*Saulin, Zawolino, Sawulino*). Wieś należała pierwotnie do domeny książęcej, a po przejęciu tych ziem przez

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

Krzyżaków było nadal własnością państwową. Parafia salińska była jedną z najstarszych na Pomorzu, erygowaną już w I połowie XIII w. W 1268 r. proboszczem był tutaj hrabia Michał. W 1344 r. wieś została przekazana przez wielkiego mistrza Ludolfa Königa jako uposażenie szpitalowi Św. Ducha w Gdańsku. W 1378 r. była ponownie w rękach Krzyżaków (komtura gdańskiego), a w 1379 r. uzyskała przywilej na prawo chełmińskie. W 1384 r. dobra salińskie powróciły do szpitala Św. Ducha, który sprzedał je w poł. XV w. W 1344 r. w dokumencie donacyjnym Salina na rzecz szpitala Św. Ducha stwierdzono, że Salinko (*Male Salino, Saulinke*) pozostaje przy Zakonie.

Na II połowę XIV i I połowę XV w. datowane są pierwsze wzmianki o innych miejscowościach gminy. W 1364 r. Gniewino (*Gnewin*) zostało nadane przez wielkiego mistrza zakonu krzyżackiego Winrycha von Kniprode Szczepanowi von Blandzekow. W II połowie XV w. wieś była własnością klasztoru z Żamowca, który prawdopodobnie erygował tu parafię. Natomiast Gniewinko (*Gnewinke*) zostało prawdopodobnie założone przez klasztor żarnowiecki, na początku XV w. zostało przejęte przez domenę książęcą. Bychowo (*Bychow, Biechow, Zbychowo*) pojawiło się w źródłach w 1377 r. jako wieś będąca własnością Reczke'go. W 1437 r. wieś została przeniesiona z prawa chełmińskiego na polskie. Rybno (*Ryben, Ribno, Rybenow, Reiben, Ribben, Rüben, Rieben*) zostało w 1382 r. nadane przez zakon krzyżacki na prawie chełmińskim Pantkenowi Marcenowiczowi. Wieś liczyła wówczas 41 włók. Słuszewo (*Schlawschow, Schlowschau, Schluchau*) jest wymienione pod datą 1402 r. jako *Schlowschau* z 27 łanami areалу. W 1437 r. następuje przeniesienie wsi na prawo polskie. Chynowie (*Chinow*) występuje w źródłach po raz pierwszy pod datą 1383 r. (w 1402 r. składało się z 7 zagród), Mierzynko (*Mersinke, Cleyn Mirsin, Cleine Mirssyno, Mjzerzeno*) w końcu XIV w. W 1401 r. występuje niejaki Prizipke z „Cemyn”. Być może chodzi tu o Czymanowo (*Czymenau, Czimenau, Rauschendorf, Cemyn*). W roku 1402 pojawia się Perlino (*Gross Perlin, Perlow, Perlin*), jako własność rodziny Bartsch. Istniały wówczas dwa majątki – Perlino (*Duże Perlino*) z 4 łanami i Perlinko (*Male Perlino*) z 5 łanami. Jęczewo (*Enzow*) jest wymienione w dokumentach z 1402 i 1437 r. Miało wówczas status dóbr lennych na prawie polskim. Opalino (*Opalno, Oppalin*), lokowane przez zakon krzyżacki na prawie chełmińskim, w 1425 r. jest we władaniu niejakiego Matzke.

Po wypowiedzeniu w 1454 r. posłuszeństwa Krzyżakom przez stany pruskie, w początkowym, niepomyślnym okresie wojny trzynastoletniej, Kazimierz Jagiellończyk był zmuszony w 1455 r. do przekazania ziem lęborskiej i bytowskiej w „wierne ręce” księciu Erykowi II Pomorskiemu w zamian za życzliwość podczas wojny z Krzyżakami. Na skutek zdrady księcia ziemie te wpadły

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

w ręce Zakonu na przełomie 1460/1461 r. Odzyskane przez Polskę w 1466 r., zostały ponownie przekazane Erykowi II. W granicach ziemi łęborskiej znalazły się tereny gminy Gniewino. Ta przynależność terytorialna utrzymała się, i aż do II wojny światowej Gniewino dzieliło losy ziemi łęborskiej, a wraz z nią – przez większość czasu – Pomorza Zachodniego. W 1526 r. Zygmunt Stary przekazał formalnie ziemię łęborską i bytowską w lenno księżętom zachodniopomorskim, swoim siostrzeńcom Jerzemu I i Barnimowi IX.

W 1637 r. zmarł Bogusław XIV, ostatni książę zachodniopomorski, i – na skutek wygaśnięcia związku lennego – obie ziemie zostały przez Władysława IV inkorporowane do Królestwa Polskiego. Bezpośrednia przynależność do Polski nie trwała długo – w czasie potopu szwedzkiego Jan Kazimierz w celu odciążenia Brandenburgii od sojuszu ze Szwedami na mocy traktatów welawsko-bydgoskich z 1657 r. zwolnił Prusy Książęce z zależności lennej, a także oddał ziemię łęborską i bytowską w lenno elektorowi brandenburskiemu i księciu pruskiemu Fryderykowi Wilhelmu. Ziemia łęborsko-bytowska miała początkowo odrębny status w ramach państwa pruskiego. Procesy unifikacyjne rozpoczęły się na dużą skalę za panowania Fryderyka II, w początkowym okresie wojny sukcesyjnej austriackiej (1740-1748).

Na obszarze gminy Gniewino w okresie nowożytnym przeważała własność szlachecka. Bychowo w XVI w. należał do rodu von Büchow, a co najmniej od 1714 r. do schyłku XVIII w. do rodziny von Lübtow. Później wieś często zmienia właścicieli. W 1784 r. w skład posiadłości wchodziły dwa folwarki, dwa młyny, 4 zagrody, 11 dymów i łąki nad Piaśnicą. W 1804 r. jej wartość została wyceniona na 25 466 talarów. W 1858 r. we wsi mieszkało 157 osób.

Właścicielami dóbr Chynowskich była do końca XVII w. rodzina Chynowskich. W XVI w. Chynowie wchodzi w skład klucza majątków wraz z Tadzinem, Dąbrówką, Jencewem i Mierzynem. W 1699 r. właścicielem połowy Chynowia zostaje baron Michał von Brandt, a w 1716 r. wdowa po nim wykupuje drugą część majątku za 30 000 florenów. Od 1730 r. cały majątek należy do Przebendowskich. Na przełomie XVIII i XIX w. Chynowie przechodzi w ręce rodziny podpułkownika w polskiej służbie Karola Ludwika von Rexin.

Opalino w XVII w. jest współwłasnością Kolkowskich i Chynowskich. Pod koniec XVIII w. dobra ulegają rozdrobnieniu. Od 1836 r. scalony majątek należy do rodziny von Strelhke. Dwór i folwark zostały wzniesione w II połowie XIX w. W 1868 r. wieś liczyła 188 mieszkańców.

Gniewino pod koniec XV w. przeszło na własność Mikołaja Ropke, od którego wykupił ją w 1491 r. Jan Wejher. W 1528 r. potwierdzenie własności wsi uzyskał od księcia szczecińsko-pomorskiego syn Jana, Mikołaj Wejher. Syn Mikołaja, Franciszek, miał tytuł szambelana na dworze polskim. Po śmierci Franciszka Wejhera dobra gniewińskie odziedziczyła jego córka,

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

która wniosła je w posagu rodzinie Natzmerów. W I połowie XVIII w. wieś przechodzi na własność Johana Ernesta von Rexina. Jego syn Michał Ernest, starosta malborski i tczewski, generał wojsk polskich, uzyskał w 1758 r. dla swych dóbr status majoratu. Powstała wówczas ordynacja Woedtke-Gnewin, która została następnie podzielona na ordynację gniewińską i wódczańską. W XIX w. obie ordynacje zostały ponownie połączone.

Słuszewo uległo znacznemu rozdrobnieniu własnościowemu. wśród właścicieli przeważali Paszk-Słuszewscy. W 1822 r. całe dobra zostały wykupione przez Fryderyka Höne. W 1858 r. w dobrach słuszewskich mieszkało 205 osób. Budowę dworu oraz większości założenia dworsko-folwarcznego wiąże się z Augustem Strehlke, który dzierżawił Słuszewo od 1902 r.

Strzebielinko (*Strebielinken, Fredrichsrode*) przez długi okres należało do domeny puckiej oraz do Przebendowskich. W 1756 r. zostało kupione przez von Rexinów. W połowie XIX w. przeszło we władanie Friedrichsów, którzy przystąpili do przebudowy założenia dworsko-folwarcznego. Z tego okresu pochodzi dwór i budynki folwarczne.

Lisewo należało do rodziny Lisewskich. W 1575 r. zostało podzielone pomiędzy Dzieścielewskich i Jackowskich. W 1784 r. w Lisewie, oprócz folwarku, było 7 dymów włościńskich oraz dwa gospodarstwa zagrodników. Do majątku należał staw hodowlany oraz przysiółek Kostkowo. Dwór został zbudowany w latach 70. XIX w. przez ówczesnego właściciela J. Zielcke.

Jęczewo w 1493 r. należało do Przebendowskich, którzy związani byli z nim aż do II połowy XVIII w. Dobra jęczewskie uległy zapewne działom majątkowym, ponieważ jako właściciele wymieniani są później także Jackowscy i Chynowscy. W 1756 r. właścicielem całości dóbr Jaczewskich, a także Chynowia, Tadzina i Rybienka, był Ernest Przebendowski. W 1768 r. dobra kupuje rodzina Wendenbergów, później następują częste zmiany właścicieli.

Mierzynko w I poł. XVIII w. było własnością rodziny von Lanteu. W 1777 r. wieś należała już do von Machów, a w XIX w. do Głowińskich, następnie do von Krahnów i von Boninów.

Salino w latach 1493-1658 należało do Krokowskich, następnie do Bonin-Solickich, a od 1704 r. do von Rexinów. W II połowie XVIII w. Salino należało do ordynacji wódczańskiej. Budowę dworu salińskiego wiąże się z Bonin-Solickimi, natomiast rodzina Rexinów była inicjatorką budowy obecnego kościoła parafialnego.

Gniewinko w 1575 r. zostało nadane w lenno przez księcia szczecińsko-pomorskiego rodzinie Wejherów. W początkach XVIII w. wieś przeszła w posiadanie von Rexinów, w których rękach pozostała do początków XX w.

Rybno było do XVII w. siedzibą rodziny Rybińskich (Rybieńskich) herbu Wydra.

Majątek ziemski Toliszczek (*Toliszczyk, Burgsdorf*) utworzony został w 1810 r. przez von Kurowskich, właścicieli Prusiewa, Strzebielinka i Brzyna, z połączenia dóbr Heidele(a)nd

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

i części Prusiewa. W 1873 r. majątek został podzielony na część należącą do von Lützowów, która odziedziczyła nazwę oraz drugą, którą włączono do Strzebielinka.

Traktat wersalski odtworzył w zasadzie nadbałtycki odcinek przedrozbiorowej granicy między Polską a Prusami. Granica przebiegała po Jeziorze Żarnowieckim i Piaśnicy, za wyjątkiem polskiej enklawy na zachodnim brzegu jeziora, w okolicach Toliszczka. W 1920 r. Toliszczek został przejęty za długi przez Izbę Skarbową, a następnie rozparcelowany. Podczas wojny w folwarku mieścił się przejściowy obóz jeniecki. W 1945 r. miejscowość znajdowała się na trasie tzw. *marszu ewakuacyjnego* niemieckiego obozu koncentracyjnego *Stutthof* (obóz i tzw. *kolumna kobieca*).

Majątek Chynowie od 1904 r. należał do rodziny von Bloch. W tym okresie, w latach 1910 – 1915, wzniesiony został pałac. Mimo żydowskiego pochodzenia pochodzenia von Blochom udało się przetrwać rządy Hitlera.

W Lisewie powstała na początku XX w. linia kolejowa Wejherowo-Choczewo rozdzieliła założenie dworskie i wieś. W latach 20. i 30. kolejny właściciel P. Kranzig rozbudował część folwarczną założenia dworskiego.

Folwark w Mierzynku w 1911 r. został kupiony przez właściciela Chynowia Emila Blocka. Dwór pochodzi prawdopodobnie z lat 1911 – 15.

Do 1872 r. Czymanowo nosiło niemiecką nazwę *Czimmanau*. W 1873 r. została ona, jako zbyt *kaszubska*, zmieniona na nowo wymyśloną i bardziej niemiecką - *Rauschendorf*. Po I wojnie światowej wieś pozostała poza granicami Polski, stając się niemiecką miejscowością graniczną (granica polsko-niemiecka biegła na rzece Piaśnicy, na wschód od Czymanowa).

Po I wojnie światowej Opalino zostało poza granicami Polski, stając się niemiecką miejscowością graniczną.

W początkach XX w. dobra gniewińskie nabyła rodzina von Pirch, która trzymała je do czasu parcelacji w latach 30. Po 1945 r. gospodarstwa poparcelacyjne zostały przyznane w większości uchodźcom z kresów wschodnich RP. Układ przestrzenny zespołu dworsko-folwarcznego pochodzi zasadniczo z II połowy XIX w. Dwór był przebudowywany w początkach XX w.

W ramach akcji germanizacyjnej w Królestwie Pruskim niemiecką nazwę wsi (*Strzebielinken*) uznano za zbyt słowiańską i w 1873 r. przemianowano ją (od nazwiska właścicieli) na *Friedrichsrode*. W 1902 r. wieś liczyła 102 mieszkańców, w tym 44 Polaków.

Gniewinko W II dekadzie XX w. przeszło w posiadanie Maxa von Pircha. W 1936 r. dobra uległy parcelacji. Do 1945 r. zdecydowana większość ludności była narodowości niemieckiej.

W 1904 r. majątek Jęczewo (*Entzow*), na skutek zadłużenia, został zajęty przez izbę skarbową.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

Perlino (*Gross Perlin*) w 1910 r. przeszło w zarząd Pomorskiego Urzędu Ziemskiego. Utrwalił się wówczas ostatecznie podział na dwie miejscowości – Perlino i Perlisko.

W Rybnie w połowie XIX w. powstał nowy dwór, prawdopodobnie na miejscu wcześniejszego, drewnianego. W 1885 r. we wsi mieszkało 178 osób (katolików i protestantów prawie w równych proporcjach). Na początku XX w. w majątku działał browar, w pobliżu znajdował się przystanek kolejki wąskotorowej. Od 1920 r. Rybno znalazło się w granicach Polski, majątek został rozparcelowany, a w dworze – po przebudowie – umieszczono szkołę.

Pod panowaniem niemieckim ziemia lęborska pozostawała aż do marca 1945 r. W lipcu tego roku powiat lęborski został włączony do województwa gdańskiego. Początkowo w powiecie lęborskim pozostawało także Gniewino, jednak w wyniku zmian terytorialnych w latach 1947-1950 Wierzchucino i Gniewino zostały przyłączone do powiatu morskiego (z siedzibą w Wejherowie). Po ucieczce i wysiedleniach ludności niemieckiej folwarki zostały w zasadzie przekształcone w PGR-y lub rolnicze spółdzielnie produkcyjne, natomiast indywidualne gospodarstwa zostały w znacznej mierze przyznane uchodźcom z kresów wschodnich.

Ostatnia przedwojenna właścicielka dóbr Bychowo, wdowa po Albercie Bahrnt'cie, opuściła wieś w 1945 r. uchodząc przed armią sowiecką. W 1946 r. majątek został przejęty przez PGR, później należał do spółdzielni rolniczej. Po wojnie także w Mierzynku zostaje utworzony PGR.

Opalino wchodziło w skład Wejherowskiego Przedsiębiorstwa Gospodarki Rolnej. W latach 80. ubiegłego wieku przez Opalino została poprowadzona wschodnia zelektryfikowana odnoga linii kolejowej (Wejherowo-Choczewo-Lębork) prowadząca do przystanku końcowego o nazwie *Elektrownia Jądrowa Żarnowiec* (daleko idące plany przewidywały włączenie tego odcinka do sieci trójmiejskiej SKM). W ostatnich latach trakcja elektryczna została całkowicie zdemonstrowana a sama linia zawieszona.

Po wojnie na bazie majątku Strzebielinek powstał PGR, później włączony do Wejherowskiego Przedsiębiorstwa Gospodarki Rolnej. W 1993 r. majątek został przejęty przez Agencję Własności Rolnej Skarbu Państwa. Strzebielinek w stanie wojennym był jednym z miejsc internowania działaczy związanych z Solidarnością. Tu internowany był m. in. przyszły prezydent Polski Lech Kaczyński.

Po II wojnie światowej utworzono w Słuszewie PGR, który w 1962 r. połączono z Zakładem Rolnym w Chynowiu, a w 1971 r. włączono do Wejherowskiego Przedsiębiorstwa Gospodarki Rolnej. Dwór mieścił biura PGR oraz stołówkę zakładową. Został wówczas częściowo przebudowany. Ponowna przebudowa nastąpiła po prywatyzacji dworu w 1995 r.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

Po przejściu przez Polskę, z dóbr Chynowskich utworzono w 1948 r. PGR. Ostatni właściciel Chynowia Gerard von Bloch pozostał w Polsce do 1957 r., pracował jako urzędnik w Kostkowie. W 1971 r. utworzono Wejherowskie Przedsiębiorstwo Gospodarki Rolnej, w skład którego weszły dawne majątki w Chynowiu, Słuszewie i Chynowcu.

Jęczewo po 1945 r. zostało przejęte przez fundusz ziemi, a następnie włączone do zakładu rolnego w Lisewie, należącego do Wejherowskiego Przedsiębiorstwa Gospodarki Rolnej.

Po wojnie Perlino zostało przejęte przez Państwowy Fundusz Ziemi, a na początku lat 50. powstała tu rolnicza spółdzielnia produkcyjna, która została później rozparcelowana.

Po 1945 r. w Rybnie powstała rolnicza spółdzielnia produkcyjna. Dwór mieścił w tym czasie biura, ośrodek zdrowia i świetlicę. Spółdzielnia została rozwiązana pod koniec lat 60.

3.2. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY GNIEWINO

3.2.1. ZABYTKI NIERUCHOME Z TERENU GMINY GNIEWINO WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

nr rej.	organ wpisujący	data wpisu	obiekt	miejsowość
122	WKZ w Gdańsku	1959-11-10	dwór	Salino
1069	WKZ w Gdańsku	1984-12-04	zespół dworsko-parkowy (dwór; aleja; ogród; budynek wagi)	Mierzynko
1070	WKZ w Gdańsku	1984-12-04	zespół pałacowo-parkowy (pałac; park; gorzelnia; obora; stajnia; magazyn; kuźnia)	Chynów
1088	WKZ w Gdańsku	1985-04-10	zagroda (dom, stodoła)	Nadole
1255	WKZ w Gdańsku	1988-09-24	cmentarz, ob. komunalny z kaplicą grobową rodziny Rexin	Salino
1256	WKZ w Gdańsku	1988-09-24	cmentarz ewangelicki	Salino
1558	WKZ w Gdańsku	1995-07-24	zespół dworsko-parkowy (dwór, park)	Słuszewo
1639	WKZ w Gdańsku	1997-08-07	park	Bychowo
1791	WKZ w Gdańsku	2006-12-15	kościół filialny p.w. św. Józefa wraz z działką i murem granicznym	Salino

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

3.2.2. ZABYTKI NIERUCHOME OBJĘTE GMINNĄ EWIDENCJĄ ZABYTKÓW

Gminna ewidencja zabytków Gniewina wykonana została od maja do czerwca 2010 r. Składa się z 226 kart adresowych obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie gminy Gniewino.

Karty adresowe zawierają następujące informacje o obiekcie:

- 1) Dane adresowe;
- 2) Typ obiektu
- 3) Pierwotną i obecną funkcję;
- 4) Czas powstania;
- 5) Fotografie.

Szczegółowy wykaz znajduje się w załączniku.

3.2.3. ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Zabytki archeologiczne stanowią jedną z najciekawszych kategorii dziedzictwa kulturowego. W wielu przypadkach są jedynym źródłem informacji o rozwoju i charakterze osadnictwa na konkretnym terenie. Ważna rola dziedzictwa archeologicznego została także podkreślona w zapisach „Europejskiej konwencji o ochronie archeologicznego dziedzictwa kulturowego” z La Valetta, która uznała je za *źródło zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych*. Z zapisu tego wynika konieczność umiejętnego pogodzenia dwóch podstawowych celów działań ochronnych i opiekuńczych w odniesieniu do dziedzictwa archeologicznego:

- 1) dokładne rozpoznanie, zadokumentowanie i popularyzacja zabytków archeologicznych narażonych na zniszczenie (inwestycje, przyczyny naturalne);
- 2) zachowanie dla przyszłych pokoleń jak największej liczby zabytków archeologicznych (możliwych do rozpoznania nowszymi metodami, zwłaszcza nieinwazyjnymi).

A. Ochrona zabytków archeologicznych

Ochrona zabytków archeologicznych jest w Polsce uregulowana przepisami *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z dnia 23 lipca 2003 roku oraz pakietem odpowiednich aktów wykonawczych (rozporządzeń Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego).

Ochronę dziedzictwa archeologicznego (znajdującą się w gestii właściwej administracji państwowej i w części samorządowej) oraz określenie definicji zabytku archeologicznego i badań archeologicznych zapewniają w szczególności przepisy ww. *Ustawy...*:

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

art. 3, pkt. 4

zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;

art. 3, pkt. 11

badania archeologiczne – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;

art. 6, ust. 1, pkt. 3

Ochronie i opiece podlegają bez względu na stan zachowania:

1) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- b) cmentarzyskami,
- c) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

art. 7

Formami ochrony zabytków są:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

B. OCHRONA STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH NA TERENIE GMINY

Pierwszych odkryć archeologicznych na terenie gminy dokonano w latach 20. – 30. XX w. Intensywne badania wykopaliskowe przeprowadzono w latach 70. – 90. w związku z rozpoczęciem budowy Elektrowni Żarnowiec. W trakcie badań odkryto kilkadziesiąt stanowisk archeologicznych, w tym 6 o własnej formie krajobrazowej (grodziska, cmentarzyska kurhanowe, kurhany). Stanowiska archeologiczne objęte strefami ochrony archeologicznej ujęte są w załączniku nr 2. „Archeologiczne studium kulturowe gminy Gniewino”, będące częścią „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Gniewino” ustala następujące zasady ochrony stanowisk archeologicznych:

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

1. Wymóg uzgadniania z Pomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków wszystkich planów i projektów dotyczących stref ochrony archeologicznej.
2. Konieczność inwentaryzacji i dokumentacji obszarów archeologicznych objętych strefami ochronnymi przed podjęciem tam prac ziemnych.
3. Zakaz inwestowania na terenie stanowisk o własnej formie krajobrazowej (grodzisko w Salinie, cmentarzyska kurhanowe w Gniewinie, Salinie i Salinku), a także na obszarze przylegającym bezpośrednio do nich.

C. WYKAZ ZABYTKÓW ARCHEOLOGICZNYCH WPISANYCH DO REJESTRU

Lp.	Nr rejestru	Data wpisu	Miejscowość	Typ stanowiska	Okres
1.	110	27.11.1970	Salino	Grodzisko	Wczesne średniowiecze
2.	249	8.12.1972	Rybno	Kurhan kamienny	Wczesne średniowiecze
3.	318	11.12.1976	Gniewino	Cmentarzysko kurhanowe	Młodsza epoka brązu
4.	319	11.12.1976	Gniewino	Cmentarzysko płaskie	Późny okres lateński i okres wpływów rzymskich
5.	320	11.12.1976	Salinko	Cmentarzysko kurhanowe	Późny okres lateński i okres wpływów rzymskich
6.	325	31.03.1977	Opalino	Cmentarzysko płaskie i osada otwarta	Wczesna epoka żelaza i wczesne średniowiecze

3.2.4. ZABYTKI RUCHOME

Do rejestru zabytków ruchomych nie wpisano żadnego obiektu z terenu gminy Gniewino.

3.2.5. SKANSEN W NADOLU

W 1982 r. Muzeum Ziemi Puckiej im. Floriana Ceynowy przejęło dziewiętnastowieczną kaszubską zagrodę wiejską wykupioną od rodziny Rutzów. Po odrestaurowaniu, w 1987 r., zagrodę przekształcono w skansen i udostępniono do zwiedzania. Zagroda składała się ze stodoły i chaty (*checzy gburskiej*). Wewnątrz stodoły prezentowana jest wystawa poświęcona historii pszczelarstwa pomorskiego oraz ekspozycja zabytkowych maszyn rolniczych. Chata została zbudowana, podobnie jak stodoła, w konstrukcji szkieletowej około 1846 r. Wewnątrz chaty eksponowane jest autentyczne wyposażenie z przełomu XIX i XX w. Znajdująca się na terenie zagrody obora pochodzi z zagrody Mudlaffów z Kartoszyzna. Zbudowano ją w połowie XIX w. Można w niej obejrzeć m.in. końskie uprząże, żłoby, a w pomieszczeniu dawnego chlewika znajduje się drewnutnia z kolekcją narzędzi stolarsko-ciesielskich. W skansenie można obejrzeć

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

chałupę rybacką, sieciareń zabytkową łódkę oraz wędzarnię, piec chlebowy (domkowy, osłonięty dwuspadowym dachem) i piwnicę tzw. *kula* (ziemiankę służącą do przechowywania płodów rolnych) przykryta jest dachem ślemieniowo-sochowym.

3.2.6. WARTOŚCI NIEMATERIALNE

Gmina Gniewino leży na północno-zachodnim skraju regionu kaszubskiego. Zachowało się tu wiele tradycji kaszubskich. Z tradycji tych wywodzi się *Krancbal* – zabawa urządzana z okazji dożynek. W skansenie w Nadolu corocznie organizowany jest nawiązujący do tej tradycji festyn folklorystyczny *Krancbal*. Podczas festynu rzemieślnicy prezentują dawno zapomniane zawody, pokazują np. jak wyrabiano dawniej masło czy lepiono naczynia z gliny. Można tu kupić ręcznie wykonane pamiątki. Podczas festynu występują zespoły i gawędziarze kaszubscy.

Innym zwyczajem kaszubskim jest *Kiszenie kapusty*. Jest ono symbolem zakończenia sezonu letniego na wsi, a zarazem powitaniem nadchodzącej jesieni.

W Nadolu był organizowany także festyn *Kaszëbsczi Pszczólnik*, na którym można było nabyć produkty pszczelarskie. Festyn odbywał się pod koniec września w obrębie kaszubskiej zagrody stanowiącej skansen.

Sięgająca okresu międzywojennego tradycję ma pielgrzymka łodziowa w Nadolu. Po kongresie wersalskim we wsi odbył się plebiscyt graniczny, w którym mieszkańcy opowiedzieli się za przynależnością do Polski. Dużą rolę w kampanii plebiscytowej odegrał Antoni Konkol. Ostatecznie Międzynarodowa Komisja Demarkacyjna ustaliła granicę w taki sposób, że Nadole znalazło się w Polsce, a cały otaczający teren oprócz jeziora w Niemczech. We wsi uruchomiono placówkę graniczną. Nadole stało się polską enklawą w otoczeniu niemieckim i jedyna bezpośrednia komunikacja z Polską odbywała się przez Jezioro Żarnowieckie. Pamiątką po tych czasach jest odbywająca się do dziś w lipcu pielgrzymka wodna na odpust św. Anny z Nadola do Żarnowca.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

4. ANALIZA STRATEGICZNA SWOT

Perspektywy rozwoju gminy – mocne i słabe strony oraz wynikające stąd szanse i zagrożenia dla ochrony środowiska kulturowego

Mocne strony	Słabe strony	Szanse dla ochrony środowiska kulturowego	Zagrożenia dla ochrony środowiska kulturowego
duża ilość zespołów dworsko- i pałacowo-parkowych oraz folwarcznych skansen w Nadolu stanowiska archeologiczne o własnej formie krajobrazowej duże walory przyrodnicze gminy – zróżnicowany krajobraz o znacznych przewyższeniach, duża lesistość, jeziora – w tym jedno z największych w województwie – Jezioro Żarnowieckie, znaczna liczba obszarów chronionych bliskość wybrzeża morskiego z atrakcyjnymi plażami bliskość Aglomeracji Gdańskiej bliskość „Małego Trójmiasta”	krótki sezon turystyczny duża atrakcyjność turystyczna sąsiednich gmin zbyt mała wiedza turystów z Trójmiasta oraz przybywających na Wybrzeże o walorach turystycznych i kulturowych gminy słaba sieć połączeń komunikacyjnych zły stan dużej części substancji zabytkowej mała świadomość społeczna znaczenia dziedzictwa kulturowego brak programów wspierania ochrony środowiska kulturowego	wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego dla rozwoju turystyki zwiększenie wiedzy o walorach gminy wśród potencjalnych turystów włączenie dziedzictwa kulturowego w budowanie tożsamości społeczności lokalnej wykorzystanie mody na turystykę kulturową dla przedłużenia sezonu turystycznego rozwój turystyki wodnej i agroturystyki większa dbałość o przestrzeń publiczną, krajobraz, architekturę w celu podniesienia atrakcyjności turystycznej gminy zwiększenie możliwości właściwej konserwacji budynków zabytkowych ze względu na wzrost zamożności w gminie	groźba utraty części obiektów zabytkowych, szczególnie nieużytkowanych tendencja do modernizacji obiektów zabytkowych bez liczenia się z wartością oryginalnej substancji zabytkowej groźba daleko idących niekorzystnych przekształceń przestrzennych, m.in. w miejscowościach letniskowych niebezpieczeństwo zniszczenia budynków, których właściciele nie są w stanie odpowiednio dbać o swoją nieruchomość

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

5. CELE I DZIAŁANIA W ZAKRESIE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO NA LATA 2017-2020 DLA GMINY GNIEWINO

Zgodnie z przytoczonymi wyżej przepisami ustawowymi ochrona zabytków należy do zadań własnych gminy. Ustalone poniżej priorytety, cele strategiczne i wynikające z nich cele operacyjne oraz kierunki działania wyznaczają działania gminy w zakresie ochrony zabytków na lata 2017-2020.

5.1. PRIORYTETY I CELE STRATEGICZNE**PRIORYTET 1. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania**

CEL STRATEGICZNY 1. Wykorzystanie środków prawnych i organizacyjnych dla zabezpieczenia obiektów zabytkowych

CEL STRATEGICZNY 2. Dbalność o stan zachowania zabytków będących własnością gminy

CEL STRATEGICZNY 3. Wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych przeznaczonych na opiekę nad zabytkami

PRIORYTET 2. Wzmacnianie tożsamości kulturowej oraz upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym i walorach turystycznych gminy

CEL STRATEGICZNY 4. Włączenie społeczności lokalnej w działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego

CEL STRATEGICZNY 5. Wyeksponowanie oraz promowanie dziedzictwa kulturowego gminy

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

5.2. TABELA – CELE I DZIAŁANIA USTALANE W PROGRAMIE OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020 (WRAZ Z TERMINARZEM)

CELE STRATEGICZNE	CELE OPERACYJNE	Działania	Terminarz Działañ
CEL STRATEGICZNY 1. Wykorzystanie środków prawnych i organizacyjnych dla zabezpieczenia obiektów zabytkowych	CEL OPERACYJNY 1. Wykorzystanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego jako instrumentu przyczyniającego się do poprawy ładu przestrzennego gminy oraz ochrony zabytków	Działanie 1. Opracowanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla układów ruralistycznych jednostek osadniczych gminy	sukcesywnie
	CEL OPERACYJNY 2. Monitorowanie stanu zachowania zabytków oraz działania na rzecz jego poprawy	Działanie 2. Całościowa aktualizacja danych Gminnej Ewidencji Zabytków na podstawie oględzin w terenie	co cztery lata, począwszy od 2020 r., każdorazowo przed sporządzeniem nowej edycji programu opieki nad zabytkami
		Działanie 3. Monitoring stanu zachowania obiektów wpisanych do rejestru oraz do Gminnej Ewidencji Zabytków.	stale
		Działanie 4. Sporządzenie sprawozdania z realizacji zadań wynikających z „Programu opieki nad zabytkami dla gminy Gniewino”	czerwiec 2018 r.
	CEL OPERACYJNY 3. Objęcie ochroną prawną szczególnie wartościowych zabytków	Działanie 5. Współpraca przy opracowywaniu wniosków do Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o wpisanie najcenniejszych zabytków do rejestru zabytków	sukcesywnie
	CEL OPERACYJNY 4. Promocja adaptacji obiektów zabytkowych na obiekty o funkcji turystycznej i usługowej	Działanie 6. Zapoznanie właścicieli zabytków z możliwościami rozwinięcia własnej działalności gospodarczej w oparciu o posiadane nieruchomości zabytkowe (agroturystyka, pensjonaty, ośrodki konferencyjne)	sukcesywnie
		Działanie 7. Pozyskiwanie przez gminę inwestorów, którzy zagospodarują zaniedbane obiekty zabytkowe	sukcesywnie
CEL STRATEGICZNY 2. Dbłość o stan zachowania zabytków będących własnością gminy	CEL OPERACYJNY 5. Zachowanie oryginalnej substancji zabytkowej obiektów będących własnością gminy	Działanie 8. Remonty i restaurowanie obiektów zabytkowych będących własnością gminy, w sposób zgodny z zaleceniami konserwatorskimi	sukcesywnie
CEL STRATEGICZNY 3. Wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych przeznaczonych na opiekę nad zabytkami	CEL OPERACYJNY 6. Pomoc przy pozyskiwaniu środków budżetowych i unijnych przeznaczonych na remonty i restauracje obiektów zabytkowych	Działanie 9. Podjęcie starań o uzyskanie dotacji z funduszy ministerialnych i europejskich, przeznaczonych na remonty i restaurację obiektów zabytkowych	sukcesywnie

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

CEL STRATEGICZNY 4. Włączenie społeczności lokalnej w działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego	CEL OPERACYJNY 7. Zwiększenie wiedzy i świadomości społecznej mieszkańców gminy nt. wagi kulturowania tradycji kulturowych regionu		sukcesywnie
		Działanie 10. Zaznajomienie pracowników Urzędu Gminy, policji, nauczycieli, właścicieli nieruchomości zabytkowych z dziedzictwem kulturowym gminy	sukcesywnie
CEL STRATEGICZNY 5. Wyeksponowanie oraz promowanie dziedzictwa kulturowego gminy	CEL OPERACYJNY 8. Działania na rzecz estetyki krajobrazu kulturowego		sukcesywnie
		Działanie 11. Dbłość o efektowny wygląd i odpowiednią aranżację przestrzeni publicznej w otoczeniu obiektów zabytkowych	sukcesywnie
	CEL OPERACYJNY 9. Promocja dziedzictwa kulturowego gminy		sukcesywnie
		Działanie 12. Rozbudowa stron internetowych poświęconych dziedzictwu kulturowemu i zabytkom na portalu gminy	sukcesywnie
		Działanie 13. Wykorzystanie imprez masowych organizowanych w gminie oraz innych okazji budzących zainteresowanie mediów do promocji dziedzictwa kulturowego gminy (m.in. festyny i jarmarki w skansenie w Nadolu, festyn archeologiczny w Salinie)	sukcesywnie

5.3. PLANOWANIE PRZESTRZENNE

Spośród ponad dwustu obiektów wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków gminy Gniewino szczególne miejsce zajmują zespoły dworsko- i pałacowo-parkowe oraz folwarczne. Zachowało się ich (w różnym zresztą stanie) kilkanaście. Dzięki tej rzadko spotykanej liczebności oraz roli, jaką odgrywają w strukturze przestrzennej jednostek osadniczych gminy, w znacznej mierze kształtują one charakter krajobrazu kulturowego gminy. Istotne jest zatem, aby podejmować wszelkie dostępne działania, które będą przeciwdziałać ich degradacji. Obiekty opuszczone, zaniedbane lub niewłaściwie wykorzystywane powinny zostać zrewitalizowane i przystosowane do spełniania funkcji zapewniającej im przetrwanie, z zachowaniem oryginalnej substancji zabytkowej. Dotyczy to m.in. dworu w Strzebielinku, Perlinie, Jęczewie, zespołu dworskiego w Mierzynku. Dwór w Opalinie, a właściwie jego ruiny (po pożarze w 1999 r.), został niestety

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

rozebrany w 2008 r. W tym przypadku pozostała jedynie ewentualna rekonstrukcja. Podobnie wygląda sytuacja z dworem w Toliszczku, rozebrany pod koniec lat 70. Natychmiastowego zabezpieczenia i renowacji wymagają dwory w Mierzynku i Strzebielinku.

Na terenie Specjalnej Strefy Ekonomicznej konieczna jest ochrona widokowa krajobrazu obserwowanego ze wschodniego brzegu Jeziora Żarnowieckiego. Lokalizacja elektrowni wiatrowych powinna być ograniczona do terenów wyznaczonych w „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego”. Na terenach otwartego krajobrazu uzależnia się możliwość intensywnej parcelacji i przeznaczania terenów pod zabudowę rekreacyjną od wprowadzania zieleni krajobrazowej.

Postuluje się możliwość nakładania obowiązku sporządzania oceny oddziaływania na krajobraz nowobudowanych obiektów i zespołów zabudowy na terenach szczególnie eksponowanych. Na terenach otwartego krajobrazu możliwość intensywnej parcelacji i przeznaczania terenów pod zabudowę rekreacyjną powinna być uzależniona od wprowadzania zieleni krajobrazowej. Dla terenów o znacznej ekspozycji widokowej należy opracowywać oceny oddziaływania na krajobraz nowobudowanych obiektów i zespołów zabudowy, natomiast dla terenów otwartego krajobrazu należy uzależnić intensywną parcelację i zabudowę rekreacyjną od wprowadzania zieleni krajobrazowej. Zespoły zieleni będące częścią zespołów dworsko-parkowych w Bychowie, Chynowiu, Czymanowie, Jęczewie, Lisewie, Mierzynie, Mierzynku, Opalinie, Rybnie, Salinie, Słuszewie, Strzebielinku, Toliszczku, a także park w Gniewinie (ul. Pomorska 20/22) powinny być chronione i otoczone opieką. Włączonych do Gminnej Ewidencji Zabytków zabytkowych cmentarzy w Bychowie, Czymanowie, Gniewinie, Gniewinku, Kostkowie, Mierzynie, Opalinie, Perlinie, Rybnie, Salinie, Słuszewie, Strzebielinku i Toliszczku, a także cmentarz – mauzoleum ofiar „Marszu Śmierci” więźniów obozu koncentracyjnego „Stutthof” w Rybnie należy zapewnić ochronę oraz odpowiednie oznakowanie. Konieczna jest ochrona układów przestrzennych wsi: Bychowo, Chynowie, Dąbrówka, Gniewino, Mierzyno, Mierzynko, Nadole, Opalino, Perlino, Strzebielinko, Toliszczek.

Powinno się sukcesywnie opracowywać i aktualizować miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego dla jednostek osadniczych gminy.

5.4. MONITORING REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zgodnie z Ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, wójt/burmistrz/prezydent ma obowiązek sporządzania, co dwa lata sprawozdań z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami i przedstawiania go do akceptacji przez Radę Gminy.

Wyniki osiągnięte przy realizacji Programu Opieki nad Zabytkami powinny być oceniane na podstawie stopnia realizacji działań wyszczególnionych powyżej.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

5.5. INSTRUMENTARIUM GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI**5.5.1. INSTRUMENTY PRAWNE:**

- 1) przepisy ustawowe
- 2) programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.
- 3) miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego;
- 4) wynikające z przepisów ustawowych dokumenty wydawane przez wojewódzkiego konserwatora zabytków;

5.5.2. INSTRUMENTY KOORDYNACJI:

- 1) strategia rozwoju gminy;
- 2) plany rozwoju lokalnego;
- 3) programy rozwoju infrastruktury gminy;
- 4) programy ochrony środowiska przyrodniczego;
- 5) programy prac konserwatorskich;
- 6) studia i analizy, koncepcje;
- 7) plany rewitalizacji;
- 8) umowy i porozumienia;
- 9) kontrakty;
- 10) prowadzenie instytucji, w tym tworzenie podmiotów prawnych;
- 11) współpraca z wojewódzkim konserwatorem zabytków
- 12) współpraca z sąsiednimi samorządami w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego
- 13) współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi;
- 14) współpraca z diecezją w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

5.5.3. INSTRUMENTY FINANSOWE:

- 1) dotacje;
- 2) subwencje;
- 3) dofinansowania;
- 4) nagrody;
- 5) zachęty finansowe;
- 6) zbiórki społeczne;
- 7) programy operacyjne uwzględniające finansowanie z funduszy Wspólnoty Europejskiej.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

5.5.4. INSTRUMENTY SPOŁECZNE:

- 1) pozyskanie poparcia społecznego na rzecz ochrony środowiska kulturowego;
- 2) edukacja kulturowa;
- 3) informacja nt. znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gminy;
- 4) współdziałanie z organizacjami społecznymi;

5.5.5. INSTRUMENTY KONTROLNE:

- 1) monitoring stanu środowiska kulturowego.
- 2) aktualizacja bazy danych geodezji i gospodarki gruntami, infrastruktury technicznej, stanu zagospodarowania przestrzennego gminy, stanów technicznych obiektów zabytkowych, poziomu bezrobocia;

6. LISTA OBIEKTÓW WŁĄCZONYCH DO GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW GMINY GNIEWINO.

Lp.	Obiekt	Datowanie	Miejscowość	Ulica	Nr
1	park dworski	poł. XIX w.	Bychowo		19
2	dom mieszkalny	budynek przedwojenny	Bychowo		24
3	dom mieszkalny	1932-36 r.	Bychowo		32
4	dom mieszkalny	budynek nowy lub całkowicie przebudowany	Bychowo		34
5	dom mieszkalny	budynek przedwojenny	Bychowo		36
6	dom mieszkalny	XIX/XX w.	Bychowo		40
7	dom mieszkalny	przed 1939	Bychowo		42
8	cmentarz ewangelicki	XIX w.	Bychowo		
9	podworski budynek gospodarczy w pobliżu zespołu dworsko-parkowego	XIX/XX w.	Bychowo		

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

10	d. szkoła, ob. dom mieszkalny	XIX/XX w.	Chynowie		9
11	zespół pałacowo-parkowy	XVIII w., 1920-22 r.	Chynowie		11
12	budynek gospodarczy	1925 r.	Chynowie		6/7
13	gorzelnia w zespole pałacowo-folwarcznym	koniec XIX w.	Chynowie		
14	ogrodzenie z bramami w zespole pałacowo-folwarcznym	obiekt w trakcie rekonstrukcji	Chynowie		
15	obora w zespole pałacowo-folwarcznym	XIX/XX w.	Chynowie		
16	d. kuźnia w zespole pałacowo-folwarcznym	XIX/XX w.	Chynowie		
17	park w zespole pałacowo-folwarcznym	XIX w.	Chynowie		
18	zespół dworsko-parkowy z folwarkiem	XIX/XX w.	Chynowie		
19	d. czworak	XIX/XX w.	Chynowie		12.12a
20	budynek gospodarczy	lata 20. XX w.	Chynowie (Chynowiec)		8
21	dom mieszkalny	1925 r.	Chynowie (Chynowiec)		6
22	dom mieszkalny	1925 r.	Chynowie (Chynowiec)		7
23	d. urząd celny, ob. dom mieszkalny	lat 20. XX w.	Chynowie (Chynowiec)		8
24	dom mieszkalny	początek XX w.	Chynowie (Chynowiec)		4/3
25	dom mieszkalny	początek XX w.	Chynowie (Chynowiec)		4/4a
26	dom mieszkalny	początek XX w.	Czymanowo		1
27	dom mieszkalny	XIX/XX w.; przebudowany	Czymanowo		6
28	park w zespole dworsko-parkowym	XIX/XX w.	Czymanowo		

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

29	zespół folwarczny	II poł. XIX w.	Czymanowo		
30	cmentarz ewangelicki	XIX w.	Czymanowo		
31	dwór	III ćw. XIX w.	Czymanowo		2c
32	budynek mieszkalny podworski (własność leśnictwa)	początek XX w.	Dąbrówka		12
33	stodoła podworska	IV ćw. XIX w.	Dąbrówka		12
34	dom mieszkalny	IV ćw. XIX w.	Dąbrówka		14
35	stodoła podworska (leśnictwo)	początek XX w.	Dąbrówka		
36	cmentarz (3 mogiły)	1943-1945 r.	Dębina		
36	dom mieszkalny	początek XX wieku	Gniewinko		16
37	d. rządcówka	XIX/XX w.	Gniewinko		
38	zespół folwarczny	IV ćw. XIX w.	Gniewinko		
39	cmentarz ewangelicki	XIX w.	Gniewinko		
40	dawna gorzelnia (nie istnieje)	ok. 1910 r.	Gniewino		
41	zespół folwarczny	XIX-XX w.	Gniewino		
42	cmentarz przykościelny katolicki (d.ewangelicki)	geneza średniowieczna	Gniewino		
43	budynek gospodarczy-magazyn	ok. 1910 r.	Gniewino	Cicha	2
44	dom mieszkalny	XIX/XX w.	Gniewino	Pomorska	3

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

45	budynek gospodarczy	I ćw. XX wieku	Gniewino	Pomorska	3
46	dom mieszkalny	ok. 1920 r.	Gniewino	Pomorska	5
47	Sklep	ok. 1920 r.	Gniewino	Pomorska	6
48	d. pastorówka, ob. Urząd Gminy Gniewino	koniec XIX w.	Gniewino	Pomorska	8
49	kościół pw. św. Józefa Robotnika	1870 r.	Gniewino	Pomorska	10
50	budynek poczty	ok. 1935 r.	Gniewino	Pomorska	18
51	d. urząd celny, ob. budynek mieszkalny	ok. 1925 r.	Gniewino	Pomorska	33
52	dom mieszkalny	XIX/XX w.	Gniewino	Pomorska	44
53	d. kuźnia	pocz. XX wieku	Gniewino	Pomorska	57
54	budynek banku wraz z parkiem	IV ćw. XIX wieku; przebudowany	Gniewino	Pomorska	20/22
55	magazyn	ok. 1910 r.	Gniewino	Słoneczna	1
56	d. obora podworska, ob. budynek mieszk.- usługowy	IV ćw. XIX wieku	Gniewino	Strażacka	1
57	d. dwór, ob. budynek mieszkalny	1885 r.	Gniewino	Strażacka	10
58	dom mieszkalny	pocz. XX w.	Gniewino	Zwycięstwa	14
59	dom mieszkalny	początek XX w.	Gniewino	Zwycięstwa	22
60	dawny dwór	1862 r.	Jęczewo		1
61	dawna szkoła	XIX/XX w.	Jęczewo		6
62	zespół folwarczny	III ćw. XIX w.	Jęczewo		
63	budynek gospodarczy przy szkole	XIX/XX w.	Jęczewo		

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

64	d. młyn z domem młynarza	XIX/XX w.	Kostkowo		
65	plebania	1933 r.	Kostkowo		
66	kościół pw. św. Ottona	1933 r.	Kostkowo		
67	cmentarz	XIX/XX w.	Kostkowo		
68	d. dworzec kolejowy, ob. budynek mieszkalny	początek XX w.	Kostkowo		
69	kapliczka	lata 30. XX w.	Kostkowo		
70	cmentarz komunalny (d. ewangelicki)	XIX w.	Kostkowo		
71	dom mieszkalny	początek XX w.	Kostkowo	Klonowa	20
72	dom mieszkalny	początek XX w.	Kostkowo	Klonowa	21
73	dom mieszkalny	początek XX w.	Kostkowo	Różana	4
74	budynek mieszkalny	I éw. XX w. , przebudowany	Kostkowo	Różana	8
75	budynek gospodarczy	budynek przedwojenny	Kostkowo	Wejherowska	42 (d. 28)
76	dom mieszkalny	początek XX w.	Kostkowo	Wejherowska	42 (d. 28)
77	zespół dworski z parkiem	koniec XIX w.	Lisewo		1
78	dwór w zespole dworsko-parkowym	XIX/XX w.	Lisewo		1
79	park w zespole dworsko-parkowym	koniec XIX w.	Lisewo		1
80	d. rządcówka	I éw. XX w.	Lisewo		3
81	cmentarz ewangelicki, pow. 0,14 ha	pocz. XX w.	Lisewo		
82	d. magazyn, budynek pofolwarczny	początek XX w.	Lisewo		

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

83	zespół folwarczny	XIX/XX w.	Lisewo		
84	cmntarz ewangelicki, pow. 0,05 ha	druga połowa XIX w.	Łęczyn Dolny		
85	dwór z parkiem i aleją	II poł. XIX w.	Mierzynko		1
86	dom mieszkalny	I ćw. XX w.	Mierzynko		5
87	dom mieszkalny	I ćw. XX w.	Mierzynko		7
88	zespół dworsko- parkowy	XIX/XX w.	Mierzynko		
89	aleja wjazdowa w zespole dworsko- folwarcznym	II poł. XIX w.	Mierzynko		
90	budynek wagi w zespole dworsko-folwarcznym	II poł. XIX w.	Mierzynko		
91	ogrodzenie murowane parku w zespole dworsko-folwarcznym	II poł. XIX w.	Mierzynko		
92	budynek gospodarczy	początek XX w.	Mierzyno		21
93	park w zespole dworskim Mierzyno z ruinami ogrodzenia	XIX/XX w.	Mierzyno		
94	cmntarz ewangelicki	XIX w.	Mierzyno		
95	zagroda (dom i budynki inwentarskie)	połowa XIX w. (dom), XIX/XX w. (stodoła)	Nadole	Bałtycka	2
96	dom mieszkalny	1910 r.	Nadole	Kaszubska	2
97	restauracja "Viper"z salą zabaw	XIX/XX w.	Nadole	Kaszubska	4
98	dom mieszkalny	XIX/XX w.	Nadole	Kaszubska	19
99	dom mieszkalny	XIX/XX w.	Nadole	Kaszubska	39

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

100	budynek gospodarczy	XIX/XX w.	Nadole	św. Augustyna	3
101	budynek mieszkalny i budynek gospodarczy	XIX/XX w.	Nadole	św. Augustyna	4
102	relikty budynku gospodarczego d. folwarku przy dworze	1855	Opalino		
103	zespół folwarczny z relikdami parku podworskiego	II poł. XIX w.	Opalino		
104	cmentarz ewangelicki	XIX w.	Opalino		
105	kanał młyński i śluza	ok. 1925	Perlino		
106	cmentarz ewangelicki	XIX w.	Perlino		
107	d. remiza	I ćw. XX wieku	Perlino	Lipowa	10
108	magazyn	I ćw. XX wieku	Perlino	Lipowa	13
109	dom mieszkalny	XIX/XX w.	Perlino	Lipowa	39
110	budynki gospodarcze	XIX/XX w.	Perlino	Lipowa	39
111	dom mieszkalny	ok. 1900 r.	Perlino	Lipowa	59
112	budynek mieszkalny	IV ćw. XIX w.	Perlino	Lipowa	4/6
113	d. czworaki	IV ćw. XIX w., przebudowany	Perlino	Lipowa	10/12
114	młyn wodny	1927 r.	Perlino	Rybacka	13
115	dwór	XIX w., przebudowa po 1945 r.	Rybno		29
116	dwór	XIX w., po wojnie przebudowany	Rybno		29
117	d. kuźnia, ob. remiza	ok. 1920 r.	Rybno		
118	dawna kuźnia	1900 r.	Rybno		

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

119	zespół dworsko-parkowy z folwarkiem	XIX/XX w.	Rybno		
120	park w zespole dworsko-parkowym	XIX/XX w.	Rybno		
121	budynek nadleśnictwa	XIX/XX w.	Rybno		
122	budynek mieszkalny	1920 r.	Rybno	Długa	28
123	obora	1920 r.	Rybno	Długa	28
124	budynek mieszkalny (d. obora)	pocz. XX w.	Rybno	Parkowa	21
125	budynki gospodarcze	1922 r.	Rybno	Szkolna	4-6
126	cmentarz ewangelicki	XIX w.	Rybno		
127	cmentarz-pomnik 800 ofiar marszu śmierci więźniów KL Stutthof	1945, 1959	Rybno		
128	dom mieszkalny (w zespole d. urzędu celnego)	lata 20. XX w.	Rybno		53 A
129	dom mieszkalny (w zespole d. urzędu celnego)	lata 20. XX w.	Rybno		53 B
130	dom mieszkalny (d. szkoła)	1922 r.	Rybno		53 C
131	dawna gorzelnia w zespole folwarcznym	I éw. XX w.	Rybno		
132	obora	IV éw. XIX w.	Rybska Karczma		1
133	dom mieszkalny	ok. 1900 r.	Rybska Karczma		1
134	dwór	połowa XVIII w. (1758 r.)	Salino		11
135	cmentarz poewangelicki (ob. komunalny) z kaplicą grobową Rexinów	XIX w.; kaplica 1890 r.	Salino		

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

136	dawny cmentarz ewangelicki	połowa XIX w.	Salino		
137	kościół pw. św. Józefa	1839 r.	Salino		
138	dawna szkoła	1884 r.	Salino		
139	park dworski	XVIII w.	Salino		
140	budynek gospodarczy podworski (obecnie mieszkalny)	XIX w.	Salino		
141	zespół folwarczny	XIX w.	Salino		
142	dom mieszkalny d. plebania	ok. 1905 r.	Słuszewo		18
143	zespół dworsko-parkowy (dwór z parkiem)	1905 r.	Słuszewo		20
144	dwór w zespole dworsko-parkowym	1905 r.	Słuszewo		20
145	zespół dworsko-parkowy	1905 r.	Słuszewo		20
146	park dworski	XIX/XX w.	Słuszewo		
147	zespół folwarczny	pocz. XX	Słuszewo		
148	d. gorzelnia (ob. budynek mieszkalno-gospodarczy)	1905 r.	Słuszewo		
149	d. stajnia	1905 r.	Słuszewo		
150	d. obora	1905 r.	Słuszewo		
151	cmentarz ewangelicki	XIX w.	Słuszewo		
152	budynek gospodarczy (w zespole dworskim)	IV ćw. XIX wieku	Strzebielinko		1
153	zespół dworsko-parkowy	IV ćw. XIX wieku	Strzebielinko		1
154	obora (w zespole dworskim)	IV ćw. XX wieku	Strzebielinko		1

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWINO NA LATA 2017-2020

155	dom mieszkalny (d. zespół urzędu celnego)	ok. 1921 r.	Strzebielinko		1
156	dom mieszkalny (d. zespół urzędu celnego)	ok. 1921 r.	Strzebielinko		2
157	dom mieszkalny (d. zespół urzędu celnego)	ok. 1921 r.	Strzebielinko		3
158	dwór w zespole dworsko-parkowym	IV ćw. XIX w.	Strzebielinko		
159	park w zespole dworsko-parkowym	IV ćw. XIX w.	Strzebielinko		
154	cmentarz (groby właścicieli)	XIX/XX w.	Strzebielinko		
155	zespół folwarczny	IV ćw. XIX w.	Strzebielinko		
156	cmentarz ewangelicki	XIX w.	Strzebielinko		
157	dom mieszkalny	I ćw. XX w.	Tadzino		6
158	budynek mieszkalny i gospodarczy	1903	Tadzino		11
159	d. urząd celny, ob. dom mieszkalny	1926 r.	Toliszczyk		1
160	budynek gospodarczy	budynek przedwojenny	Toliszczyk		11
161	budynek gospodarczy	XIX/XX w.	Toliszczyk		15
162	park podworski	XIX w.	Toliszczyk		
163	cmentarz komunalny (d. ewangelicki)	XIX w.	Toliszczyk		
164	zespół folwarczny	IV. ćw. XIX w.	Toliszczyk		